

ARHITEKTONISKĀS IZPĒTES GRUPA

VĒSTURISKO CELTŅU IZPĒTE
REKONSTRUKCIJAS - RESTAURĀCIJAS PROJEKTI
ARHEOLOGISKĀ IZPĒTE
KONSULTĀCIJAS

Vienotais Reģistrācijas NR.LV 40003041528, Būvkomersanta Reģistrācijas NR. 2326-R

PASŪTĪJUMA NR.:

TNPCP/25/9-23/425/L

PASŪTĪTĀJS:

TALSU NOVADA PAŠVALDĪBA

OBJEKTS:

SABILES PILSĒTAS VĒSTURISKAIS CENTRS
UN TĀ AIZSARDZĪBAS ZONAS

KULTŪRVĒSTURISKO VĒRTĪBU INVENTARIZĀCIJA UN DEFINĒŠANA SABILES VECPILSĒTA

ĒKU INVENTARIZĀCIJA

SĒJUMS

2

DAĻA:

ARHITEKTONISKI MĀKSLINIECISKĀ
INVENTARIZĀCIJA

MARKA

AMI

VALDES LOCEKLE:

BAIBA EGLĀJA

IZPĒTES GRUPAS VADĪTĀJA:

DAIGA LĒVALDE

AUTORI:

DAIGA LĒVALDE
(VECMEISTARA KVALIF.:511)

ZANDA BIKŠE
(VECMEISTARA KVALIF.:506)

VIJA STRUPULE
(VECMEISTARA KVALIF.:516)

RUTA TAURENA
(VECMEISTARA KVALIF.:517)

IEVA LIEPA
(MEISTARA KVALIF.:512)

EVA ROTČENKOVA

RĪGA, 2025

Arsenāla iela 3, 4. stāvs, Rīga LV-1050, Latvija, tālrunis: +371 67 211 253, + 371 67 212 278, fakss: +371 67 221 647,
e-pasts: aig@AIGsia.lv, <http://www.AIGsia.lv>
PVN reģ.nr. LV40003041528, a/s Swedbank fil. Sakta, kods HABALV22, konts LV73HABA0001408036360

KULTŪRVĒSTURISKO VĒRTĪBU INVENTARIZĀCIJA UN DEFINĒŠANA SABILES VECPILSĒTĀ

2.SĒJUMS – ĒKU INVENTARIZĀCIJA

1. IEVADS

2. DARBA METODIKAS APRAKSTS

- 2.1. Inventarizācijas anketas
- 2.2. Inventarizācijas anketu atšifrējums
- 2.3. Inventarizācijas anketās izmantoto kodu atšifrējums
- 2.4. Fotofiksācija
- 2.5. Kartogrāfiskais materiāls
- 2.6. Krāsojuma anketas
- 2.7. Krāsojuma anketu atšifrējums

3. INVENTARIZĀCIJAS DATU ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS

- 3.1. Ēkas. Stilistika un tipoloģija hronoloģiskā skatījumā
- 3.2. Autentiskums. Kritēriji un secinājumi

4. VĒSTURISKO ĒKU KOLORISTIKAS HRONOLOĢISKS APSKATS

- 4.1 Fasāžu krāsojumi līdz 19.gadsimtam. Raksturīgo fasāžu krāsojumu kopsavilkums.
- 4.2 Fasāžu krāsojumi 19.gs.1. pusē, līdz 1850.gadam. Raksturīgo fasāžu krāsojumu kopsavilkums.
- 4.3 Fasāžu krāsojumi no 1850.gada līdz 1890.gadam. Raksturīgo fasāžu krāsojumu kopsavilkums.
- 4.4 Fasāžu krāsojumi no 1890.gada līdz Pirmajam pasaules karam. Raksturīgo fasāžu krāsojumu kopsavilkums.
- 4.5 Fasāžu krāsojumi no Pirmā pasaules kara līdz Otrajam pasaules karam. Raksturīgo fasāžu krāsojumu kopsavilkums.
- 4.6 Fasāžu krāsojumi no Otrā pasaules kara līdz 1970.gadiem. Raksturīgo fasāžu krāsojumu kopsavilkums.

5. PIELIKUMI

- 5.1. Terminu vārdnīca
- 5.2. Izmantotie materiāli

6. NEANKETĒTO ĒKU FOTOFIKSĀCIJA

7. RASĒJUMI

- AMI-1 Ēku datējumi
- AMI-2 Ēku kultūrvēsturiskā vērtība

AMI-3 Ēku tehniskais novērtējums

AMI-4 Ēku kopējā autentiskuma pakāpe

AMI-5 Apjoma un jumta formas autentiskuma pakāpe

AMI-6 Būvniecības izstrādājumu autentiskuma pakāpe

AMI-7 Fasāžu apdares un detaļu autentiskuma pakāpe

1. IEVADS

Pēc Talsu pilsētas Domes pasūtījuma 2025.gada vasarā un rudenī veikta Sabiles pilsētas vēsturiskā centra kultūrvēsturiskā mantojuma inventarizācija. Apsekotā teritorija sakrīt ar pilsētbūvniecības pieminējuma Nr. 7449 - "Sabiles pilsētas vēsturiskais centrs" robežām, tā aizsargjoslu un piegulošās apbūves un kultūrainavas teritoriju, kurā ietilpst vairāki arheoloģijas pieminējumi.

Darba galvenie uzdevumi:

- Sabiles kultūrvēsturiskā mantojuma apzināšana un definēšana, nosakot kultūrvēsturiski, ainaviski un arhitektoniski nozīmīgākās teritorijas, ēkas un apbūves zonas.
- Pilsētas centrālās daļas zonēšana, norādot saglabājamās teritorijas, ainavas un ēkas. Noteikt iespējamās kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanas prioritātes un teritorijas ar atšķirīgiem saglabāšanas nosacījumiem.
- Vēsturiski nozīmīgu teritoriju (zonu, aizsargjoslu) robežu precizēšana vai noteikšana, kurās reglamentējami apbūves noteikumi.
- Atsevišķas rekomendācijas kultūrpolitikas jomā un dažas praktiskas darba metodes, kas palīdzētu kultūras mantojuma saglabāšanas darbā ilgākā laika posmā.
- Pilsētas centrālās daļas apbūves arhitektoniskā inventarizācija
- Arheoloģisko pieminējumu un vietu inventarizācija.
- Kultūrainavai neatbilstošu, potenciāli likvidējamu uzslāņojumu definēšana.
- Priekšlikumu izstrādāšana pilsētas apbūves noteikumu pilnveidošanai.

Darbu izpildīja izpētes un projektēšanas biroja "Arhitektoniskās izpētes grupa" darbinieki Zanda Bikše (projekta vadība, ēku apsekošana dabā, teksts, metodikas izvēle, datu apstrāde, kartografēšana), Daiga Lēvalde (grupas darbības koordinēšana, ēku apsekošana dabā, fotofiksācija, kartografēšana, novērtējums, teksts, metodikas izvēle, datu apstrāde), arhitekts, arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vecmeistars Ilmārs Dirveiks (projekta daļas vadība, darbs ar vēsturiskajiem materiāliem, vēsturiskā centra un aizsardzības zonu, kultūrvides, ainavas apsekošana dabā, datu apstrāde un analīze, atskaites teksta, vadlīniju un ieteikumu sagatavošana apbūves noteikumiem), arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vecmeistare Ruta Taurena (ēku krāsojumu apsekošana dabā, datu apstrāde); restauratore, arhitektoniski mākslinieciskās izpētes meistare Ieva Liepa (ēku krāsojumu apsekošana dabā, datu apstrāde, krāsojuma periodizācijas tabulas, teksts), mākslas vēsturniece, restauratore Eva Rotčenkova (ēku krāsojumu apsekošana

dabā) mākslas vēsturniece, arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vecmeistare dr.art. Vija Strupule (ēku krāsojumu apsekošana dabā), mākslas vēsturniece, arheoloģe Baiba Eglāja (arheoloģisko pieminekļu inventarizācija, arheoloģijas pieminekļu izpētes informācijas apzināšana un apkopojums, noteikumu sagatavošana to saglabāšanai). Darba metodiku apstiprināja un saskaņoja Talsu novada Būvvaldes vadītājs, Talsu pilsētas arhitekts Emīls Gulbis.

Atskaite sagatavota divās daļās (sējumos) ar pielikumu (ēku inventarizācijas anketas) :

1.sējums Kultūrvēsturiskās vides inventarizācija un arheoloģijas pieminekļi

Sabiles pilsētas vēsturiskā centra un tā aizsardzības joslas, kultūrvēsturiskās vides, ainavisko un arhitektoniski nozīmīgu teritoriju, arheoloģisko pieminekļu inventarizācija, analīze un rezultātu izvērtējums, rekomendācijas un fotofiksācija;

2. sējums Ēku inventarizācija

Vēsturisko ēku inventarizācija, rezultāti un secinājumi (paskaidrojuma raksts ar darba metodikas aprakstu, inventarizācijas datu analīzi, izvērtējumu, kopsavilkumu un kartogrāfisko materiālu; fasāžu koloristikas apsekošana, secinājumi un rekomendācijas.

2. sējuma pielikums 60 ēku arhitektoniskās inventarizācijas anketas ar fotofiksāciju, t.sk. krāsu anketas 51 ēkai:

1.mape - Abavas iela, Avotu iela, Kalna iela, Kuldīgas iela, Pilskalna iela;

2.mape - Rīgas iela, Strautu iela;

3.mape - Talsu iela, Ventspils iela.

Kopā ar atskaiti 1 eksemplārā papīra formātā inventarizācijas materiāli pasūtītājam nodoti digitālā formātā uz 1 datu nesēja:

- inventarizācijas anketas Microsoft Exel formātā;
- fotoattēli *.jpg formātā;
- fotolapas *.pdf formātā;
- krāsojumu apsekojuma rezultātu sistematizācija tabulās *.pdf formātā;
- kartogrāfiskais materiāls AutoCad un *.pdf formātā;
- paskaidrojuma raksts Word Document formātā un *.pdf formātā.

2. DARBA METODIKAS APRAKSTS

Darba uzdevuma ietvertajā teritorijā – Sabiles pilsētas vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā arhitektoniski anketētas un fotofiksētas 60 ēkas. Anketas nav izstrādātas ēkam, kas apsekošanai nebija pieejamas, ir būtiski pārbūvētas vai tām pilnībā zudušas vēsturiskās būvdetaļas un apdare. Šīm ēkām veikta tikai fotofiksācija, lai fiksētu pašreizējo situāciju. Drupu stāvoklī esošas būves nav anketētas. Paralēli atsevišķu objektu kultūrvēsturiskā potenciāla apzināšanai apsekojamajā teritorijā noskaidrotas vēsturiski un arhitektoniski nozīmīgas ielas frontes apbūves saglabātība, kā arī vēsturiskai apbūvei neatbilstošu vai vidi degradējošu zonu esamība. Krāsojumu zondāžas ēku vēsturiskās apdares slāņu stratigrāfijas noskaidrošanai un fasāžu koloristikas anketu sagatavošanai veiktas 51 ēkai, no kurām 4 arhitektoniskās anketas nav izstrādātas.

Inventarizācijas anketās un kartogrāfiskajā materiālā atspoguļota reālā situācija, kāda tā ir fiksēta apsekošanas datumā, kas norādīts anketās

2.1. Inventarizācijas anketas

Sabiles vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonas inventarizācijā anketētas 60 ēkas, no kurām tikai 2 ir koka ēkas, neskaitot šķūnīšus iekšpagalmos, pārējās - mūra ēkas. Apsekotas:

- visas vēsturiskās dzīvojamās vai sabiedriska rakstura ēkas, izņemot ēkas, kas ir radikāli pārbūvētas vai par kurām trūkst jebkāda vēsturiskā informācija, jaunas 1950./60.gados būvētas ēkas, kurām zuduši visi būvgaldniecības izstrādājumi (piem., skola Ventspils ielā 17A), drupas, ēkas privātīpašuma teritorijā, pie kurām nebija iespējams piekļūt, industriālās būves kādreizējās sērskociņu fabrikas teritorijā Rīgas ielā 16, 22, 24A;
- saimniecības ēkas ar augstu autentiskuma pakāpi

Saskaņā ar uzdevumu, anketās fiksēti dati, kas saistīti ar ēkas būvvēsturi, konstrukcijām, celtniecības un apdares materiāliem, būvgaldniecības izstrādājumu un detaļu inventarizāciju, objekta novērtējums pilsētvidē, to arhitektoniskais, kultūrvēsturiskais un tehniskais novērtējums, kā arī uzskaitītas rīcības ēkas arhitektoniskā tēla atjaunošanai un saglabāšanas nodrošināšanai. Ēkas apsekotas vizuāli, neveicot apmetuma vai konstrukciju zondāžas.

2.2. Inventarizācijas anketu atšifrējums

Lapas kreisajā pusē :

- **datējums**, kur norādīts iespējamais ēkas celtniecības un pārbūvju laiks. Ja iespējams, dots precīzs ēkas celšanas un/vai pārbūves gads. Tā kā Sabilei vēsturiski nav izstrādāti plānu zīmējumi un vēsturiskām ēkām pārsvarā nav izteiktu stila pazīmju, ēku datēšanai izmantots hronoloģisks dalījums lielākos periodos (kopumā 7 periodi). Periods ir laiks, kura robežās, apzinot visu pieejamo informāciju, ēka varētu būt uzcelta (piemēram – 19.gs. 1.puse vai ~1890.gadi – 1.pasaules karš (1.PK)). Iekavās aiz perioda minēts precīzāks datējums, ja to izdevies noskaidrot vai noteikt pēc kādam periodam raksturīgām pazīmēm (piem., apjoma arhitektūra), būvelementiem (piem., jumta forma, mezonīns) vai būvgaldniecības izstrādājumiem un to aprīkojuma. Ēku datējuma noteikšanai izmantotas vairākas metodes un dažādi avoti:

- ēkas apsekošana dabā, vizuāli izvērtējot katras ēkas būvapjomu un detaļas, tika noteikts tās iespējamais celšanas laiks, kā arī atzīmētas pārbūves, kas atstājušas būtiskas izmaiņas ēkas apjomā vai mainījušas tās sākotnējo raksturu;
- Talsu novada muzeja un Sabiles kultūras nama rīcībā esošais tekstuālais un fotomateriāls;
- literatūrā atrodamā informācija par teritorijas apbūvi vai atsevišķu ēku būvniecību¹;
- interneta vietnēs atrodamā informācija;
- www.kadastrs.lv esošā informācija par ēku ekspluatācijas uzsākšanas gadu (vietnē minētie dati mēdz būt nekorekti, jo tajos var tikt uzrādīts kāds ēkas pārbūves laiks vai ar celšanu vai pārbūvi nesaistīts datējums).

- **stāvu skaits**, kur norādīti visi virszemes stāvi, arī cokola stāvs, ja tas augstāks par 1.2m attiecībā pret planēto zemes līmeni. 1,5 stāvi doti ēkām, kurām ir mezonīns un tml. Anketās tiek norādīts atsevišķi, ja stāvu skaits ielas un pagalma fasādēs ir atšķirīgs.

- **konstrukcija**, kur norādītas sākotnējās ēkas un vēlāko piebūvju ārsienu galvenās konstrukcijas, piemēram – guļbūve, pildrežģis, mūris u.c. Ja nav iespējams vizuāli noteikt koka ēkas konstrukciju, rakstīts – koka;

- **sienu materiāls**, kur atsevišķās rindās norādīti sākotnējās ēkas un vēlāko piebūvju pamatu vai cokola, sienu un zeltiņu materiāli. Gadījumos, ja ēkai atšķiras sienu materiāli pa stāviem tas tiek norādīts, piemēram – 1st. ķieģeļi; 2st. koks. Par pirmo stāvu tiek uzskatīts ielas pusē esošais pirmais stāvs. Gadījumos, kur nevar vizuāli noteikt vai izmantoti akmeņi vai ķieģeļi, rakstīts mūris;

- **jumts**, kur atsevišķās ailēs norādīta jumta forma (ieskaitot vēlākas piebūves), vēsturiskas jumta logu izbūves, jaunas (pēc 20.gs.v.) jumta logu izbūves un jumta seguma materiāls, kā arī jumta

¹ Apskatītā materiāla saraksts dots 2.pielikumā

plaknē iebūvēti logi (jumta logi). Ailē vēsturiskās izbūves iespēju robežās atšifrētas sākotnējās un vēsturiskās jumta izbūves, kā arī atzīmēti sākotnējie vai vēsturiskie mezonīni. Pirms materiāla dotais kods norāda izmantotā materiāla vecumu : S – sākotnējs, V – vēsturisks, J – jauns (pēc 20.gs.v.). Gadījumos, kad nav iespējams noteikt vai materiāls ir sākotnējs, vai vēsturisks, dots kods V. Gadījumos, kad nav iespējams noteikt vai materiāls ir vēsturisks vai jauns, nav norādīts tā vecums;

- **sienu apdare**, kur atsevišķās ailēs norādīti sākotnējās ēkas un vēlāko piebūvju pamatu vai cokola, sienu, zeltiņu un mezonīnu apdares materiāli. Pirms materiāla dotais kods norāda izmantotā materiāla vecumu : S – sākotnējs, V – vēsturisks, J – jauns (pēc ~1970.gada). Gadījumos, kad nav iespējams noteikt vai materiāls ir sākotnējs, vai vēsturisks, dots kods V. Gadījumos, kad piemēram sākotnējais un vēsturiskais vai vēsturiskais un jaunais apdares materiāls izmantots līdzīgās proporcijās doti kodi – S un V, S un J, V un J, citos gadījumos dots dominējošā datējuma apzīmējums;

- **logi**, kur atsevišķās ailēs norādīti ēkas sākotnējie, vēsturiskie, pēc ~1970.gada ieliktie logi un aprīkojums. Ailēs norādīts reālais logu skaits, izņemot gadījumus, ja ailā konstatēti atšķirīgu periodu elementi (aplodas , vērtnes). Tad norādīti abi. Ailē – pēc ~1970.gada – izmantotie kodi: K – koka; KN – koka neatbilstošs (kas nozīmē, ka loga dalījums un proporcijas neatbilst ēkas stilistikai vai ēkā esošiem vēsturiskā perioda logiem); PL – plastmasas; MET - metāla. K vai KN kodi izmantoti arī no 20.gs. vidus līdz ~1970.gadiem datētiem logiem. Ailē aprīkojums norādīts logu skaits, kuriem saglabāties (arī nepilnā komplektācijā) sākotnējais un/vai vēsturiskais aprīkojums. Tā kā ēkas apsektas tikai no ārpuses, tad logu aprīkojums noteikts groplogiem (kāšu viras);

- **slēgi**, kur atsevišķās ailēs norādīti ēkas sākotnējie, vēsturiskie, pēc ~1970.gada ieliktie slēgi un aprīkojums. Ailēs norādīts reālais slēgu skaits, ieskaitot arī nepilnā komplektācijā esošus slēgus. Ailē – pēc ~1970.gada – izmantotie kodi: K – koka; KN – koka neatbilstošs (kas nozīmē, ka slēgis neatbilst ēkas stilistikai vai ēkā esošajiem vēsturiskajiem slēgiem. Ailē aprīkojums norādīts slēgu skaits, kuriem saglabāties (arī nepilnā komplektācijā) sākotnējais un/vai vēsturiskais aprīkojums. Ja ēkai daļēji vai pilnībā zuduši slēgi, bet kaut daļēji saglabāties to aprīkojums, tas norādīts rakstot - viru kāši, fiksatori (skaits nav norādīts);

- **ārdurvis**, kur atsevišķās ailēs norādītas ēkas sākotnējās, vēsturiskās, pēc ~1970.gada ieliktās ārdurvis, vārti un aprīkojums. Ailēs norādīts reālais durvju skaits. Ailē – pēc ~1970.gada – izmantotie kodi: K – koka; KN – koka neatbilstošas (kas nozīmē, ka durvis vai vārti neatbilst ēkas stilistikai vai ēkā esošajām vēsturiskajām durvīm); PL – plastmasas; MET - metāla. K vai KN kodi

izmantoti arī no 20.gs. vidus līdz ~1970.gadiem datētām durvīm. Ailē aprīkojums norādīts durvju skaits, kurām saglabāties (arī nepilnā komplektācijā) sākotnējais un/vai vēsturiskais aprīkojums;

- **kāpnes**, kur atsevišķās ailēs norādītas ēkas sākotnējās, vēsturiskās un pēc ~1970.gada izveidotās āra kāpnes un to materiāls. Katrā ailē norādīts reālais kāpņu skaits. Izmantotie kodi : K – koka; B – betona; MET - metāla. Kods N – neatbilstošas (kas nozīmē, ka kāpnes neatbilst ēkas stilistikai) var tikt lietots kopā ar jebkuru no materiālu kodiem;

- **skursteņi**, kur atsevišķās ailēs norādīti ēkas sākotnējie, vēsturiskie un pēc ~1970.gada izveidotie skursteņi. Katrā ailē norādīts reālais skursteņu skaits. Ailē – pēc ~1970.gada – izmantotie apzīmējumi: M – mūra; MET – metāla. Kods N – neatbilstošs (kas nozīmē, ka skurstenis neatbilst ēkas stilistikai) var tikt lietots kopā ar jebkuru no materiālu kodiem;

- **dekors**, kur atsevišķās ailēs norādīti ēkas sākotnējie, vēsturiskie un pēc ~1970.gada izveidotie dekori (apmales, sandriki, dzegas, starpdzegas, pilastri u.c.). Ja esošais dekors ir ēkai stilistiski neatbilstošs, tas norādīts atsevišķi;

- **detaļas**, kur norādītas sākotnējās un vēsturiskās detaļas, kas neietilpst iepriekšējās ailēs, piemēram – jumtiņi virs durvīm, metālkalumi, enkuri, notekas u.c. Izmantotie kodi : K – koka; M – mūra; B – betona; MET – metāla, S – sākotnējs, V – vēsturisks;

- **apkārtnes elementi**, kur norādīti ēkas tuvumā esošie vēsturiskie labiekārtojuma elementi, piemēram – vēsturisks pagalma iesegums, vārti u.c.;

Lapas labajā pusē :

- **adrese**;

- **kadastra Nr.** norādīts atbilstoši www.kadastrs.lv atrodamajiem datiem;

- **reģistrators**, kur norādīts ēkas apsekotāju vārds, uzvārds;

- **datums**, kur norādīts datums, kad ēka anketēta;

- **zudumi**, norādīti vizuāli redzamie vēsturisko apjomu un detaļu (lieveņi, balkoni, verandas, apmales, sandriki, dzegas, pilastri u.c.) zudumi, kā arī pēc vēsturiskajām fotogrāfijām konstatētie zudumi;

- **autentiskuma pakāpe** izvērtēta pēc ārējās apdares oriģinalitātes pakāpes, hipotētiskas konstrukciju oriģinalitātes, līdz kādai tā saglabājusies u.c. analogiem nosacījumiem. Autentiskums vērtēts tikai pēc vizuālas apsekošanas un vēsturisko fotoattēlu izpētes. Par oriģinālām tiek uzskatītas visas vēsturiskās detaļas līdz 1970.gadiem (arī uz pārbūves periodiem attiecināmās). Augšējā ailē norādīts ēkas kopējais autentiskuma procents, ko sastāda apjoma, jumta formas, būvgalniecības un apdares un dekora autentiskums, kas atsevišķi pa procentiem norādīts zemāk tabulā.

- **kultūrvēsturiskā vērtība** atbilstoši NKMP vērtēšanas kritērijiem. Visām ēkām vērtēšanas skala ir no 1 līdz 5, kur 1 – kultūrvēsturiski unikāla ēka (baznīcas, pilis), 2 – kultūrvēsturiski ļoti vērtīga ēka, 3 – kultūrvēsturiski vērtīga ēka, 4 – ēka ar nelielu kultūrvēsturisko vērtību, 5 - ēka bez kultūrvēsturiskās vērtības;

- **vizuāls tehniskais novērtējums** raksturo to, cik orientējoši daudz līdzekļu, darba jāiegulda, lai, veicot remonta, restaurācijas darbus, celtnē iegūtu savam estētisku izskatu un tiktu nodrošināta tās turpmākā ekspluatācija. Tehniskā novērtējuma kritēriji ņemti no Dānijā izveidotas datorizētas programmas InterSAVE, bet koriģēti atbilstoši lokālai situācijai. Visām ēkām vērtēšanas skala ir no 1 līdz 5. 1 – nesen veikti remonta darbi; 2 – nepieciešami minimāli līdzekļi, piemēram fasādes pārkrāsošanai; 3– fasāžu remonts, galdniecības izstrādājumu remonts, iespējams jumta remonts, krāsošanas darbi; 4 - nepieciešami ieguldījumi fasāžu remontam un nedomat konstrukcijām; logu, durvju nomaiņa vai daļēja nomaiņa; jumta remonts; krāsošanas darbi; 5 – nepieciešami ļoti lieli ieguldījumi visas ēkas rekonstrukcijai. Formulējums ēkām var nedaudz atšķirties atkarībā no veicamajiem darbiem. Tehniskā vērtējuma pamatā ēkas vizuāla apsekošana. Iespējams, vērtējums neatbilst reālajam stāvoklim, kuru nevar noteikt, ja ēka ir apšūta vai redzamajās konstrukcijās nav novērojami būtiski bojājumi. Novērtējuma rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvērtīgas ēkas konstruktīvās apsekošanas tie var mainīties;

- **novērtējums pilsētvidē**, kur norādīts kā ēka iekļaujas apkārtējā apbūvē un vidē, tās nozīme pilsētībūvnieciskā vērtējumā;

- **vēlamā rīcība arhitektoniskā tēla atjaunošanai**, kur norādīti veicamie pasākumi ēkas stila un vēsturiskā tēla atjaunošanai. Atzīmēti darbi, kas saistīti ar neatbilstošu sekundāru apjomu likvidēšanu, būvgaldniecības izstrādājumu, apdares un detaļu maiņu. Papildus, šajā ailē minētajam, par vēlamajiem darbiem tiek uzskatīts arī ailē ZUDUMI minēto zudumu atjaunošana;

- **piezīmes**, kur sniegti komentāri vai norādītas specifiskas lietas, kas neatspoguļojas pārējā anketā.

2.3. Anketās izmantoto kodu atšifrējums

S – sākotnējs (reizē ar ēkas celtniecību)

V – vēsturisks (laikā starp ēkas celtniecību un ~1970.gadu)

J – jauns (pēc ~1970.gada)

K – koka

M – mūra

B – betona
MET – metāla
A – apmetuma
PL – plastmasas
KN – koka neatbilstošs
MN – mūra neatbilstošs
METN - metāla neatbilstošs
BN – betona neatbilstošs

2.4. Fotofiksācija

Visām anketētajām ēkām veikta fotofiksācija, izmantojot digitālo kameru un mobilo telefonu. Ēkai veikti min 3 fotouzņēmumi, kuros fiksēti kopskati no visām ēkas pusēm (ja tā pieejama apsekošanai no visām pusēm), kā arī raksturīgākie vēsturiskās apdares, būvgaldniecības, tās aprīkojuma un detaļu piemēri. Fotoattēlu anotācijās kā paraksts norādīta ēkas adrese, kadastra numurs un attēlā redzamais objekts (piemēram – Ventspils_10_88130010048001_fasade1 vai Ventspils_10_88130010048001_logs1). Anotācijas aprakstošajā daļā dots attēlā redzamā objekta apraksts. Fasāžu kopskatiem norādīta debespuse un pārbūvēs veiktās apjoma, fasāžu vai jumta formas izmaiņas (ja tādas redzamas).

Papildus, lai fiksētu pašreizējo situāciju, fotofiksācija 1 - 4 fotoattēlu apjomā veikta arī vēsturiskām ēkām, kas nav anketētas, bet atrodas pieminekļa un tā aizsardzības zonas teritorijā. Izņēmums drupas un arhitektoniski nenožīmīgi vai jauni objekti. Fotofiksācija apkopota atsevišķi.

2.5. Kartogrāfiskais materiāls

Anketās fiksētais materiāls pēc noteiktiem kritērijiem atspoguļots 7 rasējumos (AMI-1 līdz AMI-7), kas sniedz vizuālu priekšstatu par apsekotajā zonā esošajām ēkām.

Ēku datējumi (AMI-1)

Izņemot atsevišķas būves, iespējamais celšanas laiks noteikts visām apsekojamās teritorijas ēkām. Ēku un to hronoloģiski jaunāko daļu datējums kartogrāfiskajā materiālā atzīmēts ar dažādu toņu aizpildījumu. Bez ēkas celtniecības laika parādītas un datētas arī būtiskākās pārbūves, kuru rezultātā izmainīts ēkas apjoms, jumta konstrukcija vai fasāžu arhitektūra un apdare. Šādas ēkas atzīmētas vienu ēku iekrāsojot divu vai vairāku periodu toņos.

Ēku kultūrvēsturiskā vērtība (AMI-2)

Kultūrvēsturiskais vērtējums dots visām vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā esošajām ēkām, izņemot būtiski pārbūvētas vēsturiskās ēkas, jaunas vai arhitektoniski mazvērtīgas ēkas (bez vērtējuma). Ēku kultūrvēsturiskā vērtība novērtējums kartogrāfiskajā materiālā atzīmēta ar dažādu toņu aizpildījumu.

Ēku tehniskais novērtējums (AMI-3)

Tehniskais novērtējums dots tikai anketētajām ēkām. Vērtējuma kritērijus skat. Inventarizācijas anketu atšifrējums. Ēku kultūrvēsturiskā vērtība un tehniskais novērtējums kartogrāfiskajā materiālā atzīmēta ar dažādu toņu aizpildījumu.

Ēku autentiskuma pakāpe (AMI-4 līdz AMI-7)

Ēku autentiskuma pakāpe dota tikai anketētajām ēkām un attēlota 4 kartogrammās – kopējā; apjoma un jumta formas; būvgaldniecības izstrādājumu; fasāžu apdares un detaļu. Autentiskuma pakāpe kartogrāfiskajā materiālā atzīmēta, izmantojot dažādu krāsu aizpildījumu ēkas robežās, dalot tās 5 grupās - ar ļoti augstu autentiskuma pakāpi (80-100%), augstu autentiskuma pakāpi (60-79%), vidēju autentiskuma pakāpi (40-59%), zemu autentiskuma pakāpi (20-39%) un ļoti zemu autentiskuma pakāpi (0-19%).

2.6. Krāsojumu anketas

Sabiles vēsturiskā centra ēku sākotnējā un citu vēsturisku krāsojuma slāņu noskaidrošanai veiktas fasāžu apdares kontrolzondāžas no saliekamajām kāpnēm pieejamā augstumā (pārsvarā nav apsekotas divstāvu un trīsstāvu ēku dzegas, mezonīni vai jumta logu izbūves). Zondāžas veiktas visām anketētajām dzīvojamām un sabiedriska rakstura ēkām. Apdares kontrolzondāžas veiktas arī atsevišķām neanketētām ēkām, kurām bija saglabājusies vēsturiskā apdare, un tādējādi bija iespējams papildināt informāciju par dažādu periodu fasāžu apdari. Zondāžas nav veiktas arī ēkām:

- kuru fasādes nesen remontētas;
- kuras pēc ~1970.gada pilnībā apšūtas ar sekundāriem materiāliem un sākotnējās vai vēsturiskās fasādes nav pieejamas;
- kuras atrodas privatīpašumā un, kurām nevarēja piekļūt;
- kas pilnībā pārbūvētas.

Kopumā krāsojumu zondāžas veiktas un krāsojumu anketas sagatavotas 51 ēkai.

Krāsojuma inventarizācijā fiksēti gan pamatēku, gan vēlāku piebūvju fasāžu plakņu un daļu, apdares detaļu un dekoratīvo elementu, kā arī būvgaldniecības izstrādājumu, ja tādi saglabājušies, vēsturiskie krāsojuma slāņi. Pieņemtais krāsu slāņu datējums ir orientējošs. Tas noteikts, ņemot vērā ēkas celtniecības laiku, vispārējo konstatēto krāsojuma slāņu skaitu, datējamās būvapjoma pārbūves, esošos būvgaldniecības izstrādājumus, to datējumu un konstatētos apdares slāņus, krāsojuma sistēmas analogiju ar citām datētām krāsojuma sistēmām, kā arī vēsturiskos fotoattēlus. Konstatētie apdares slāņi grupēti 5 periodos. Perioda garums izvēlēts atkarībā no ēku hronoloģijas, būvniecības aktivitātes un vispārējām celtniecības tendencēm, sākot no 19.gs. 1.puses līdz 1970.gadiem (neieskaitot). Anketā konstatētie krāsu toni norādīti gan pamatapjoma, gan piebūvju fasāžu plaknēm, dekoratīvajiem elementiem un būvgaldniecības izstrādājumiem. Papildus krāsu paraugam atzīmēts arī krāsas kods pēc NCS krāsu sistēmas. Piezīmēs precizētas zondāžu vietas vai citi nozīmīgi dati, kas attiecas uz konkrēta perioda vai ēkas detaļu krāsojumu. Katra perioda robežās anketā fiksēts viens apdares slānis.

2.7. Krāsojumu anketās izmantoto saīsinājumu atšifrējums

g.	gads
cet.	ceturksnis
gs.	gadsimts
1.PK	1.Pasaules karš
2.PK	2.Pasaules karš
sāk.	sākums
p.	puse
b.	beigas
vēst.	vēsturisks
sāk.	sākotnējs
pamatapj.	pamatapjoms
fas.	fasāde
dek. el.	dekoratīvie elementi
ks.	krāsu slānis
monohr.	monohroms
dom.	domājams
konst;	konstat., konstatēts
fotoatt.	fotoattēls
pašreiz.	pašreizējais

3. INVENTARIZĀCIJAS DATU ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS

3.1. Ēkas. Stilistika un tipoloģija hronoloģiskā skatījumā

Teritorijā apsektās vēsturiskās ēkas ir hronoloģiski un tipoloģiski atšķirīgas. Pārsvārā ir dzīvojamā ēkas ar vai bez tirdzniecības telpām un saimniecības ēkas, dažas sabiedriska rakstura celtnes kā kultūras nams vai bijušais ugunsdzēsēju depo, kulta celtnes, kā arī ražošanas ēkas.

Sabīlei vēsturiski nav izstrādāti plānu zīmējumi un vēsturiskām ēkām pārsvārā nav izteiktu stila pazīmju, pēc kurām tās varētu ierindot viena vai otra perioda ietvaros (piemēram, jumti ar pusnošļauptām jumtgalēm būvēti kā 18., tā visu 19.gadsimtu). Tāpat ir apdares detaļas, piemēram konkrēta veida sandriki, kas izmantotas ilgākā laikā, kas neaprobežojas ar šajā pētījumā noteiktajiem periodiem. Daļa ēku pēc pārbūvēm, kurās būtiski mainīts to arhitektonisko veidols, vairs neatbilst tās celtniecības laikam raksturīgajām apjoma, jumta formas, būvgaldniecības izstrādājumu, aprīkojuma un citu detaļu stilistikai.

Apskatot Sabīles vēsturiskā centra ēkas, to datēšanai izmantota www.kadastrs.lv pieejamā informācija par ekspluatācijas uzsākšanu, kas analītiski izvērtēta pēc to apsekošanas dabā, ņemot vērā iepriekš minētās ēkas celtniecības laiku datējošās pazīmes, kā arī vēsturiskās fotogrāfijas. Datējumi noteikti vizuāli, līdz ar to ir hipotētiski un var mainīties pēc ēku padziļinātas izpētes.

Konstatēts, ka esošā vēsturiskā apbūve, izņemot Sabīles luterāņu baznīcu, nav vecāka par 19.gs. 1.pusi (1808.gadā gandrīz visa pilsēta nodega) un līdz 1970.gadiem iedalāma 5 periodos. Kā hronoloģisks pamats tie izmantoti ēku stilistikas analīzē.

Vecākā un vienīgā (hipotētiski) ēka, kas celta pirms 19.gs., ir sakrāla būve - Sabīles luterāņu baznīca. Tās apjomā izdalāmi vairāki būvperiodi - celtniecība ap 1665.gadu, tornis piebūvēts 1682.gadā, altārgals 1780.gadā, bet sakristeja 1876.gadā. 19.gs. vidū fasādes ievērojami pārbūvētas. Baznīcai ir īpaši loma un simboliska nozīme Sabīles panorāmā, īpaši kopš torņa uzcelšanas. Līdz 20.gs. 2.pusei tā bija vienīgā vertikālā dominante Sabīles ainavā skatā no Pārabavas (šobrīd siluetā aiz baznīcas reljefi augstākajā vietā vēl redzami 2 radioreleju stacijas torņi un bijušā ugunsdzēsēju depo tonis.

Sabīles luterāņu baznīca, Ventspils iela 4_001

Apskatot visas ar 19.gs. datējamās ēkas, ir izdalīti 2 periodi: 19.gs. 1.puse un 19.gs. 2.puse (līdz ~1890.gadam).

19.gs.1.puse

(fotoattēli, ieskaitot pārbūvētās ēkas, ja nav radikāli mainīts apjoms kā ēkām Kuldīgas ielā 1 un Pilskalna ielā 9)

		
Kuldīgas iela 6	Kuldīgas iela 3	Ventspils iela 1/3 (pārbūvēta)
		
Ventspils iela 15/17_001	Talsu iela 1/7	Rīgas iela 9
		
Talsu iela 2	Talsu iela 4	Talsu iela 6
		
Talsu iela 13	Pilskalna iela 1	Talsu iela 4_003

No 19.gs. 1.puses saglabājušās 15 arhitektoniski dažādas ēkas (ēku skaits neatbilst adresēm, jo Ventspils ielā 1/3 fiziski atrodas 2 atsevišķas ēkas), no kurām tikai 3 ir koka, pārējās mūra. Tipoloģiski visas saglabājušās šī perioda ēkas ir dzīvojamās mājas. Izņēmums ir 1 koka saimniecības ēka Talsu ielā 4_003 (datējums pašreiz hipotētisks). Dzīvojamās ēkās, spriežot pēc

vēsturiskajās fotogrāfijās redzamajām vairākām ieejām ielas fasādē un reklāmām, bijušas atsevišķas telpas tirdzniecībai, darbnīcai vai citam mērķim. Tā kā Sabile pilsētas tiesības ieguvusi tikai 1917.gadā, vēsturiskajā centrā nav būvētas tādas sabiedriska rakstura celtnes kā, piemēram, rātsnams vai banka.

Viena no pazīmēm, kas raksturo 19.gs. 1.pusē celtās ēkas ir smagnējā proporcija starp augsto divslīpju jumtu ar pusnošļauptām jumtgalēm un salīdzinoši zemo vienstāva apjomu. Saglabājušās 4 šādas vienstāva ēkas (Talsu iela 1/7_001, 4, Kuldīgas iela 6, Ventspils iela 15/17_001), bet, vēsturiskajās fotogrāfijās redzams, ka tas ir bijis daudz lielākam ēku skaitam. Daļa ēkas gājušas bojā 1921.gada ugunsgrēkā, daļai pēc tā ir pārbūvēts jumts (Talsu iela 6, Pilskalna iela 9), bet daļa ēku nojauktas, jeb būtiski pārbūvētas (arī vēlākā laikā). Jumts ar pusnošļauptām jumtgalēm saglabājies 3 divstāvu ēkām – Talsu iela 2 un 13, Kuldīgas iela 3. Atsevišķām ēkām, iespējams, jumts jau sākotnēji veidots bez nošļaupuma (Ventspils iela 15/17_001). Konstatēts, ka no esošajām šī perioda ēkām vismaz 3 jau sākotnēji bijis izbūvēts mezonīns – Talsu iela 4 (saglabājies), Talsu iela 6 (zudis) un Kuldīgas iela 3 (zudis). Ēkai Ventspils iela 1/3 19.gs.2.pusē uzbūvēts 2. stāvs.

Fasāžu apdarē ēkām nav konstatētas kopējas, laikam raksturīgas detaļas, izņemot koka dzegu mūra ēkām – Kuldīgas ielā 3, Talsu ielā 1/7, 4 un 6, Ventspils iela 15/17. Pārējām ēkām, kas nav būtiski pārbūvētas, dzegas izmūrētas. Ailu apdarē nav izmantots plastiskais dekors, izņemot izmūrētas palodzes. Atšķirīga apdare ir ēkai Talsu ielā 6, kam, pretstatā gludi apmestajām fasādēm citās ēkās, ielas fasāde bagātīgi dekorēta ar reljefiem apdares elementiem – kanelūrētiem pilastriem centrālajā daļā un rustiem ēkas stūros. Divu un trīsstāvu ēkās stāvu atdalīšanai izmantotas profilētas starpdzegas, kas ir nozīmīgs dekora elements monotonas plaknes atdzīvināšanai.

7 no 19.gs. 1.puses ēkām ir vēlākos periodos būtiski pārbūvētas. Izmaiņas veiktas, sākot no 19.gs. 2.puses līdz mūsu dienām, bet vairumā gadījumu tās datējamas ar 1950. - 1960.gadiem, kad mainīta jumta forma (parasti lēzenāks jumts bez nošļaupuma), veidotas jaunas jumta logu izbūves, apjomiem uzceltas jaunas piebūves, kuras veidotas laikam atbilstošā stilistikā. Būtiskākas izmaiņas atzīmējamas sekojošām ēkām:

Pilskalna iela 1 – 1960.gados pārbūvēts apjoms, mainīta fasāžu arhitektūra, pārbūvēts smagnējais divslīpju jumts ar pusnošļauptām jumtgalēm;

Talsu iela 4 - 1960.gados izveidotas jaunas jumta logu izbūves, mainīta fasāžu arhitektūra;

Talsu iela 6 - 1960.gados izmainīts ēkas apjoms, likvidēts jumta nošļaupums, likvidēts mezonīns un pārveidots fasādes centrālās daļas apdares dekors, veidotas jaunas jumta logu izbūves;

Rīgas iela 9 – sākotnējai koka guļbūvei laikā no 1890.gada līdz 1PK uzbūvēts 2.stāvs. Savukārt 1960.gados fasādes apšūtas ar neatbilstoša platuma dēļiem;

Kuldīgas iela 3 - apjomam neatbilstoša jumta logu izbūve, mainīta zelmaņu apdare, fasāžu apmetuma faktūra, neatbilstoši būvgaldniecības izstrādājumi.

Kuldīgas iela 1 – pārbūvēts apjoms (sākotnējais apjoms bez izpētes nav nosakāms), izmainīts fasāžu dekoratīvais noformējums, mainīts jumts, neatbilstoši būvgaldniecības izstrādājumi.

Pilskalna iela 9 – samazināts ēkas apjoms, zuduši mezonīni, pārbūvēts sākotnējais jumts ar pusnosļauptām jumtgalēm, neatbilstoši būvgaldniecības izstrādājumi.

19.gs. 2.puse (līdz ~1890.gadam)

(fotoattēli doti tikai ēkām, ieskaitot pārbūvētās, kuru vizuālais tēls atbilst 19.gs.2.puses arhitektūrai, pārējās atrodamas pie atbilstošā pārbūves perioda, izņemot Talsu ielu 15)

		
Rīgas iela 14	Rīgas iela 13_001	Rīgas iela 3/5_002
		
Rīgas iela 7	Rīgas iela 3/5_001	Kuldīgas iela 4
		
Rīgas iela 8	Rīgas iela 8 (pie Rīgas 4/6)	Ventspils iela 10

		
Talsu iela 12	Talsu iela 14	Avotu iela 6_001
		
Rīgas iela 17	Ventspils iela 15/17_002	Talsu 1/7_002
		
Ventspils iela 6_001	Rīgas iela 21	Ventspils iela 12
		
Kuldīgas iela 1	Strautu iela 4	Ventspils iela 4_002
		
Talsu iela 1/7_001 piebūve pret Ventspils ielu	Talsu iela 17	Talsu iela 4_004

No vēsturiskās informācijas zināms, ka pēc 1808.gadā notikušā ugunsgrēka 19. gadsimta vidū saimniecība pilsētā bija atjaunojusies un cēla arvien lielāku skaitu mūra ēkas. Tomēr, 1863. gada dati liecina, ka lielākā daļa dzīvojamās mājas tajā laikā bijušas būvētas no koka, ticami, ka saglabājušās no 19.gs.1.puses. Šobrīd zināma viena sekundāri apmūrēta koka ēka Talsu ielā 15, kas varētu būt saglabājusies no 19.gs.2.puses. Pārējās ir mūra.

Ar 19.gs. 2.pusi (līdz ~1890.gadam) datējamas ēkas (arī pārbūvētas) vēsturiskā centra robežās un tā aizsardzības zonā ir par gandrīz 60% vairāk kā 19.gs. 1.puses būves. Kopā ar 2 piebūvēm, kas uzceltas pie hronoloģiski vecākām ēkām (Talsu ielā 1/7 piebūve Ventspils ielas pusē un sakristeja luterāņu baznīcai) un būtiski pārbūvēto iepriekšējā perioda ēku Kuldīgas ielā 1, saglabājušās 34 ēkas. Lielākā daļa no šī perioda ēkām atrodas Rīgas un Ventspils ielās, pa kādai arī citās vēsturiskā centra daļās. No 19.gs. 2.puses saglabājušās tipoloģiski dažādu grupu ēkas - dzīvojamās, saimnieciska rakstura un sakrālas būves, kā arī viena sabiedriska rakstura celtnē – ugunsdzēsēju depo Talsu ielā 17 (trūkst informācija par citām ēkām, kas jau sākotnēji būvētas ar sabiedrisku funkciju).

Vienstāva ēkas bijušas vienas vai divu ģimeņu dzīvojamās mājas – Ventspils ielā 6, 15/17_002, Avotu ielā 6, Rīgas iela 3/5_002, 4/6_001, 7, 13, 14, 15, 17, Talsu ielā 1/7_002, 15, 12, Pilskalna ielā 12. Daļa no tām, tāpat kā iepriekš, apvienojušas arī citas funkcijas (veikals, darbnīca, ceptuve u.c.). Sakarā ar pieaugošo iedzīvotāju skaitu, šajā laikā aktuālākas kļūst divstāvu ēkas ar īres dzīvokļiem – Ventspils ielā 10, 12, 14, abas ēkas Rīgas ielā 8, Rīgas iela 3/5_001. 2.stāvs uzcelts ēkai Ventspils ielā 1/3.

Apjomu arhitektoniskajā risinājumā saglabājusies iepriekšējā perioda jumtu forma ar pusnošļauptām jumtgalēm gan vienkāršām, gan divstāvu ēkām (Rīgas iela 3/5, 8, 4/6_001 (pārbūvēta), Strautu iela 6 (pārbūvēta), Ventspils iela 6, 10, Talsu iela 12, 15), kā arī vienkāršs divslīpju jumts ar trīsstūra formas zeltini (Rīgas iela 13, 14, 17, 21, Ventspils iela 12, 14. Avotu iela 6, Talsu iela 1/7_002, 14, 17 un pārbūvētai iepriekšējā perioda ēkai Ventspils ielā 1/3). Nav saglabājušās 19.gs. 2.puses ēkas ar mezonīnu, izņemot Ventspils ielu 6 un 12. Līdz ar to nav iespējams apgalvot, vai tā ir vai nav stilistikas pazīme, jo vēsturiskajās fotogrāfijās tādas ēkas ir redzamas (piem., Talsu 8_003, kas šobrīd ir pārbūvēta vai Talsu 9, kas nav saglabājusies). Ēkai Rīgas ielā 8 bijis izbūvēts balkons, kas nav uzskatāms par Sabilei raksturīgu būvelementu.

Līdzīgi kā iepriekš, ēkām ielas fasādē bijušas vairākas ieejas un atbilstoši reljefam izbūvēti kāpņu lieveņi, atsevišķām ēkām vitrīnas, kas norāda uz dažādu funkciju apvienošanu (piemēram, Rīgas iela 15, 17, 8). Izmaiņas notikušas fasāžu apdarē. Līdzās jau iepriekš izmantotajām profilētajām starpdzegām un dzegām, ēkas izskatā nozīme tiek piešķirta arī fasādes plaknēm un gludas plaknes vietā vairākām ēkām veidots apmetums ar reljefu dalījumu rustos (Rīgas iela 13, 14, 17) vai ir vienkārši fakturēts (Talsu iela 14). Papildus tam pilsētas koptēlā savu lomu iegūst neapmestu ķieģeļu ēku būvniecība. Saglabājušās 3 šī perioda ēkas, no kurām ēkai Rīgas ielā 15 fasādes pēc pārbūves ir apmestas. Ēkas Rīgas ielā 21 un Talsu ielā 17 (ugunsdzēsēju depo) saglabājušās eksponētu ķieģeļu mūri, kas sākotnēji bijis krāsots, reljefi izšuvots. Ēkai Kuldīgas ielā 1 pēc pārbūves un piebūvei pie ēkas Talsu ielā 1/7_001 virs logiem izmūrēti neogotiskas formas

sandriki (Kuldīgas ielā 1 daļēji nokalti), papildus profilētas palodzes Talsu ielā 1/7_001 vai starpdzegas Kuldīgas ielā 1.

No 19.gs.2.puses saimniecības ēkām saglabājušās 3. Visas ir plānā taisnstūra formas vienkāršas ēkas ar divslīpju konstrukcijas jumtu. 2 ēkas būvētas guļbūves konstrukcijā (Ventspils ielā 6_002 (ēkai pārbūvēta ielas fasāde), ēka Talsu ielā 4_004), viena mūra (Avotu ielā 6_002).

Bez ievērojamām apjomu izmaiņām no 19.gs. 2.puses saglabājušās vairākas ēkas. Pilnībā saglabājusies mūra kapliņa pie luterāņu baznīcas, kuras lielākā vērtība ir periodam atbilstošo būvgaldniecības izstrādājumu saglabātība, neogotikas stilistikā celtā sinagoga Strautu ielā 4 – kompakts apjoms ar divslīpju jumtu, kas galvenajā fasādē (no gala) aizsegts ar dekoratīvu zelmini. Minimālas izmaiņas, kas neiespaido kopējo būvapjomu ir dzīvojamām ēkām Rīgas ielā 3/5_001, 8, 13, 17, Talsu ielā 12, 14, Ventspils ielā 6_001, Kuldīgas ielā 4 un Avotu ielā 6_001.

Laika gaitā vairākas no ēkām ir pārbūvētas tādā līmenī, ka sākotnējais celtniecības laiks vizuāli vairs nav nosakāms vai tām ir piedoti jauni vaibsti, kas raksturīgi vēlāka laika arhitektūrai. Tā, piemēram, 1950.-1960.gados pārbūvētas dzīvojamās ēkas Rīgas ielā 4/6_001_002, Ventspils ielā 14 (tagad kultūras nams), Talsu ielā 1/7_002, Talsu ielā 8_003, Talsu ielā 15. Pēc 1921.gada ugunsgrēka pārbūvētas ēkas Talsu ielā 10 un Pilskalna ielā 12, kas rekonstruēta arī 1960.gados. 1920.- 1930.gados ievērojami (pat 2 reizes) pārbūvēta ēka Kuldīgas ielā 8/10, kas, domājams, sākotnēji bijusi saimnieciska rakstura ēka. 20.gs. sākumā 2.stāvs uzcelts ēkai Rīgas ielā 15.

Vizuāli nozīmīgas apjoma izmaiņas notikušas kādreizējai ugunsdzēsēju depo ēkai Talsu ielā 17, kas uzcelts pašas perioda beigās 1889.gadā. 20.gs. 2.pusē ēka zaudējusi ielas perspektīvas un apjoma dominanti – koka torni, bet 20. gs. beigās ievērojami pārbūvētas ēkas galvenā fasāde.

19.gs. beigas (no ~1890.gada) - 1.Pasaules karš

(fotoattēli doti pārsvarā anketētām ēkām un atsevišķām neanketētām saimnieciska rakstura ēkām)

Abavas iela 3

Rīgas iela 13_002

Kalna iela 2

Pilskalņa iela 3

Pilskalņa iela 5

Talsu iela 8

Rīgas iela 19_001

Talsu iela 16_001

Talsu iela 16_002

Avotu iela 4_001

Ventspils iela 7

Ventspils iela 11

Rīgas iela 25

Ventspils iela 16

Rīgas iela 23_001 (piebūve – 1920.gadi)

Rīgas iela 15 (2.stāvs)

Rīgas iela 9 (2.stāvs)

Rīgas iela 22A

		
Avotu iela 4_002	Rīgas iela 3/5A	Ventspils iela 15/17_004
		
Rīgas iela 4/6A_002	Rīgas iela 19_002	Rīgas iela 23_002
		
Rīgas iela 29 (ārpus VC AZ)		

Laika posmā no 19.gs. beigām (no ~1890.gada) līdz 1.Pasaules karam Sabiles vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas robežās turpinājusies jaunu ēku būvniecība. Tā kā nav salīdzinošs vēsturiskais kartogrāfiskais materiāls, tad par visām ēkām nevar viennozīmīgi pateikt, vai tā ir uzcelta senākas ēkas vietā kā Rīgas ielā 4/6_002, Talsu ielā 8, kur tas redzams pēc vēsturiskajām fotogrāfijām, vai gruntsgabals līdz tam nav bijis apbūvēts, kā, piemēram, Avotu iela 5. Lielākā daļa no ēkām ir dzīvojamās mājas un saimnieciska rakstura būves. Pēc literatūrā u.c. avotos pieejamajām ziņām var spriest, ka sabiedriskas funkcijas iestādes vai pakalpojumi bijuši izvietoti pārsvarā dzīvojamās ēkās, bet sāka būvēt arī atsevišķas sabiedriska rakstura ēkas kā vācu biedrības namu Abavas ielā 5 (līdz 1.pasaules karam celtniecību nepabeidza, bet 1920.gados to pārbūvēja par pamatskolu), kā arī ražošanas ēkas gruntsgabalā Rīgas ielā 22 (sērkočiņu fabrika). Līdz mūsu dienām kopā ar 19./20.gs. mijā būtiski pārbūvētām 2 vecākām ēkām apsekotajā teritorijā saglabājušās 37 ēkas, ieskaitot palīgbūves. Kā klasisku šī perioda objektu, kas gan neatrodas Sabiles vēsturiskajā centrā, jāmin 1900.gadā celto ēku Rīgas ielā 29, kas saglabājusies nepārbūvēta un labi raksturo šī perioda būvniecības tendences. Tāpat arī ārpus vēsturiskā centra aizsardzības zonas esošā ēka Rīgas ielā 28.

Gruntsgabalos pārsvarā būvētas plānā taisnstūra vienkārša apjoma vienkārša mūra dzīvojamās mājas ar divslīpju jumtu (Rīgas iela 13_002, Kalna iela 2, Ventspils iela 7, 16, Avotu

ielā 4). Ēka Pilskalna ielā 3 celta kā stāvbūve un ir vienīgā šī perioda koka ēka. Vairāk ēkām kā iepriekš (5) fasādēs izbūvēts mezonīns (Talsu ielā 16, Ventspils ielā 11, Abavas ielā 3 un Rīgas ielā 29). Ēkām Pilskalna ielā 3 un 5, Rīgas ielā 22A fasāde vizuāli paaugstināta ar drempeli, izmainot sienas un jumta proporciju. Ēkai Pilskalna ielā 3 visā augstumā veidota monotona sienas plakne (esošais dekoratīvais dalījums nav atbilstošs sākotnējai apdarei), bet pārējām sienas paaugstinājums bēniņu līmenī (t.s. drempelis) vizuāli atdalīts ar starpdzegu. Plānojuma un apjoma ziņā atšķiras divstāvu ēka Talsu ielā 8. Tai ir L burta plāna konfigurācija un samērā lēzens divslīpju jumts, kas apjomu stūrī bijis akcentēts ar tornīti (zudis). Ēkas fasādes visā augstumā dalītas reljefos rustos ar fakturētu virsmu.

No kopējām būvapjomu veidošanas tendencēm atšķiras 2 paaugstinātās iepriekšējo periodu viestāvu ēkas, no kurām vienai saglabāta koka konstrukcija (Rīgas iela 9), bet otrai virs mūra daļas 2.stāvs būvēts no koka (jauktas konstrukcijas ēka Rīgas iela 15). Abām ēkām taisnstūra formas divstāvu apjoms ar samērā lēzenu divslīpju jumtu. Ēkai Rīgas ielā 9 bijis izbūvēts ieejas lievenis ar 4 koka kolonām un terasi (vai balkonu) 2.stāva līmenī.

Periodā no 19.gs. beigām līdz 1.Pasaules karam celtām mūra ēkām apjoma un fasāžu arhitektūra lielākoties ir ļoti vienkārša. Fasāžu plaknes gludi apmestas bez reljefa dekora, izņemot dzegas (Abavas iela 3, Avotu iela 4, Rīgas iela 23, 25). Fasādes, neskaitot horizontālās atdalošās joslas, veidotas praktiski bez dekora elementiem. Stilistiski tādas pašas ir arī šobrīd remontētās ēkas Rīgas ielā 19, Avotu ielā 4, Ventspils ielā 7. Saglabājušās 4 ēkas ar iepriekšējā periodā aizsāktu greznāku fasādes plaknes apdari - reljefs dalījums rustos un fakturēta apmetuma virsma (Talsu iela 8, Rīgas iela 29).

Paralēli apmestām ēkām turpinājusies arī neapmestu ķieģeļu ēku celtniecība. Atzīmējamās vismaz 2 dzīvojamās mājas vēsturiskajā centrā (Pilskalna iela 5, Rīgas iela 4/6_002) un viena ārpus tē (Rīgas iela 32.), kā arī industriāla rakstura ēkas Rīgas ielā 22A un 22 (vēlāk pārbūvēta). Domājams, ka ēkas Ventspils ielā 11 un Talsu ielā 16 jau sākotnēji bijis paredzēts apmest, uz ko norāda mūrējuma kvalitāte, bet kara vai citu iemeslu dēļ tas izdarīts tikai vēlāk. Ventspils ielā 11 par to liecina uz ķieģeļu mūra krāsotais ēkas numurs, bet Talsu iela 6 vēsturiskā fotogrāfijā redzama daļēji apmesta. Ķieģeļu fasādēs izmantoti laikam raksturīgie izmūrētie dekora elementi – akcentētas ailu pārsedzes, starpdzegas ar zobinājumu vai cita veida dekoratīvu mūrējumu. No ailām atrauti vienkārši sandriki bijuši izmantoti tikai ēkai Rīgas ielā 4/6_002, kas 1960.gados būtiski pārbūvēta, apmesta.

Iekšpagalmos atšķirīgā tehniskajā stāvoklī saglabājušās vairākas arhitektoniski dažādas saimniecības ēkas - dažāda izmēra, materiāla un jumta formas. Pārsvarā ir jauktas konstrukcijas ēkas no viena līdz 2 stāvu augstumam gan ar vienslīpes (Rīgas iela 13_008_009, Ventspils iela

15/17_004, Pilskalna iela 3_002), gan divslīpju jumtiem (Rīgas iela 23_003, Rīgas iela 19_002, Rīgas iela 4/6A_002, Rīgas iela 3/5_007 ar sekundāru 2.stāvu). Saglabājušās 3 mūra ēkas ar divslīpju jumtiem (Rīgas iela 9_005, Avotu iela 4_002, Pilskalna iela 2, pārbūvēta). Mūra un jauktas konstrukcijas ēkas celtas gan no ķieģeļiem, gan dolomīta un laukakmeņiem. To fasādēs lielākoties saglabātas neapmestas, eksponējot akmens vai ķieģeļu faktūru (Pilskalna ielā 2 – apmetums sekundārs). Izņemot ēkas Pilskalna ielā 2 un Rīgas iela 3/5_007, pārējās nav pārbūvētas. Rīgas ielā 11 saglabājusies saimniecības ēka, kas ir būtiski pārbūvēta un pašreiz pielāgota ēdināšanas funkcijai.

1.Pasaules karš – 2. Pasaules karš

		
Pilskalna iela 7_001	Pilskalna iela 7_002	Pilskalna iela 14
		
Abavas iela 5 (pārbūve)	Abavas iela 1	Rīgas iela 13_003
		
Kuldīgas iela 8/10 (pārbūve)	Avotu iela 5_001	Avotu iela 7 (pārbūvēta)
		
Talsu iela 1/7A	Rīgas iela 21 (pārbūve)	Avotu iela 3

		
Ventspils iela 18_002	Abavas iela 6	Ventspils iela 19_015
		
Talsu iela 4_bez kadastra	Ventspils iela 19_014	Talsu iela 10 (pārbūvēta)

Starpkaru periodā vēsturiskajā centrā būvniecība nav bijusi tik aktīva kā iepriekš un jaunas ēkas uz maģistrālajām ielām praktiski neparādās, izņemot ēku Abavas ielā 1, kas atrodas pie Ventspils ielas. Tāpat kvartālā starp Talsu, Pilskalna un Rīgas ielām, kur 1921.gada ugunsgrēks iznīcināja daļu vēsturiskās apbūves, iepriekšējo periodu ēku pārbūve (Pilskalna iela 9, 12) un jaunu ēku būvniecība bija minimāla (Pilskalna iela 7, 14).

Tomēr, kopumā vērtējot perioda celtniecības tendences, dažādas funkcijas jaunu ēku būvniecība bijusi nedaudz aktīvāka kā esošo ēku pārbūve (attiecība ~14:8). Jaunbūvēs galvenā vērība piegriezta gabarītos nelielu individuālo dzīvojamo ēku un tām piemērotu palīgēku celtniecībai līdz šim neapbūvētos gruntsgabalos kā Abavas iela 2 un 6, Pilskalna iela 7, iespējams, arī Pilskalna iela 14 un Avotu iela 1. Ēkām ir kompakts taisnstūra formas apjoms ar divslīpju jumtu. Vienīgā šī tipa jaunā dzīvojamā māja ar mezonīnu ir ēka Pilskalna ielā 7, bet pārbūvē mezonīnu ieguvusi arī 19.gs. 2.puses ēka Rīgas ielā 21. Par divstāvu dzīvojamo māju pārbūvētas, domājams,

iepriekšējās saimnieciska rakstura būves Kuldīgas ielā 8/10 un Avotu ielā 7, bet jauna divstāvu dzīvojamā māja uzcelta Abavas ielā 1.

Visas minētās dzīvojamās ēkas celtas mūra konstrukcijā ar ļoti vienkāršu fasāžu arhitektūru bez dekoratīviem elementiem. Fasādes pārsvarā ir gludi apmestas, izņemot paaugstināto 2.stāvu ēkai Avotu ielā 7, kurā saglabāta eksponēta sarkano māla ķieģeļu konstrukcija. Vizuāli jauns un atšķirīgs fasādes apdares paņēmiens (nav informācija, vai betona ķieģeļi izmantoti visai konstrukcijai) ir neapmests betona ķieģeļu mūris, ko Sabilē sāk izmantot 1920. – 1930.gados. Tādā veidā būvētas ēka Abavas ielā 1 un pagalma puses piebūve ēkai Rīgas ielā 23. Dzeltenu ķieģeļu konstrukcijas eksponētas ēkā Rīgas ielā 13_003.

1925.gadā pabeigta pirms 1. Pasaules kara iesāktā vācu biedrības nama paplašināšana un pārbūve pamatskolas vajadzībām, kā rezultātā no asimetriskas būves izveidots esošais gandrīz simetriskais apjoms ar augstu mansarda jumtu un fasādi akcentējošu mezonīnu. Par citām sabiedriska rakstura būvēm informācija nav iegūta. Zināms, ka 1930.gados ēku Pilskalna ielā 5 pielāgo piensaimniecības vajadzībām un esošai 19.gs. beigu – 20.gs. sākuma ēkai blakus uzceļ jaunu vienstāva piebūvi ar vienslīpes jumtu (šobrīd pārbūvēta).

Iepriekšējo periodu ēkām Talsu ielā 10 un Rīgas ielā 21 šajā laikā izbūvēti mezonīni un simetriski abpus tam novietotas jumta logu izbūves.

Pēc dažām saimniecības ēkām, kas saglabājušās no starpkaru perioda jāsecina, ka to apjomi kļuvuši mazāki, jo ēkās netiek apvienotas vairākas funkcijas kā tas bija iepriekš (noliktava, stallis, klēts u.c), izņemot liela apjoma jauktas mūra/koka konstrukcijas šķūni ar divslīpju jumtu Ventpils ielā 19_015. Visas ēkas vienstāva ar divslīpju jumtu, izņemot vienu, kam ir vienslīpes jumts (Talsu iela 4, bez kadastra). Sienu apdare visām ēkām atšķiras, līdz ar ko nevar runāt par konsekvenci. Saimniecības ēka Talsu ielā 4 (bez kadastra apzīmējuma) jauktas konstrukcijas būve ar eksponētu dolomīta mūri. Ēkai Pilskalna ielā 7_002 sienas viegli pārsiestas ar javu, saglabājot mūra reljefu un redzamu no ķieģeļiem izmūrēto ailu konstrukciju, bēniņu sienas paaugstinājums būvēts no koka un tam ir vienāda dēļu apdare ar zelmini. Saimniecības ēka - garāža Ventpils ielā 18_002 pilnībā gludi apmesta, krāsota, bet ēkai Ventpils ielā 19_014 stāvam reljefs nekrāsots apmetums un dēļu apdare zelminī.

2. Pasaules karš – ~1970.gadi

Talsu iela 8_003 (pārbūve)

Rīgas iela 3/5_002 (pārbūve)

Talsu iela 8_002 (pārbūve)

Rīgas iela 4/6_002 (pārbūve)	Ventspils 14 (pārbūve)	Ventspils 17A
		
Rīgas iela 1	Rīgas iela 22_001 (pārbūve)	Rīgas iela 22_001 (piebūve)
		
Rīgas iela 24_001	Ventspils iela 9	Pilskalna iela 8_002

Laiks pēc 2.pasaules kara, kad mainījās politiskā un ekonomiskā sistēma un likvidēja privātīpašumu, atstājis ievērojamu ietekmi uz Sabiles kultūras mantojumu. Nojaukts liels skaits vēsturisko ēku gan Abavas piekrastē, gan galvenajās ielās, kā rezultātā vēl šodien saglabājušies vēsturiskajam centram neraksturīgi neapbūvēti gruntsgabali, radot nepareizu telpas un plānojuma struktūras uztveri. Īpaši tas attiecināms uz Rīgas un Ventspils ielām. Ēkās veikti kapitālie remontu, izmainot ēku vēsturisko apjomu un izmantojot standartizētus būvelementus, lietojot vēsturiskām ēkām neatbilstošus materiālus. Mazākā ietekme uz ēkām ir pie pagalma fasādēm uzceltajām ateju piebūvēm, jo tās nav redzamas no ielas. Lielākā apjomā ēkas arhitektūru izmaina nojaukti mezonīni un to vietā vai arī pilnībā no jauna izbūvētas garas, vairākus logus apvienojošas jumta izbūves, kas nav raksturīgas vēsturiskām ēkām (Rīgas iela 3/5_002, 7, Kuldīgas iela 3, Talsu iela 4, 6, Ventspils iela 12). Likvidējot mazos īpašnieku veikaliņus un darbnīcas ēku pirmajā stāvā un to vietā ierīkojot dzīvokļus, likvidēts vai būtiski izmainīts sākotnējais fasāžu ailojums, nojauktas kāpnes un lieveņi (Rīgas iela 15, 17, Talsu iela 2). Tas pats attiecināms uz vitrīnu gabarītu izmaiņām ēkās, kurās tika saglabāta tirdzniecības vai kāda pakalpojuma funkcija (Rīgas iela 4/6_001, 8, Rīgas iela 3/5_002, Ventspils iela 1/3). Remontos nomainīts vēsturiskais jumta segums uz neatbilstošām viļņotā azbestcements loksne, lielos laukumos labots apmetums ar cementa javu. Atsevišķu ēku pārbūvēs vēsturiskā substance nav atpazīstama. Vēsturiskās ēkas stilistika uz pārbūves laikam atbilstošu arhitektūru pilnībā mainījusies ēkām Strautu ielā 6, Ventspils ielā 14, Talsu ielā 8_003. Te var minēt arī ēku Pilskalna ielā 1, kuras pašreizējais izskats degradē vēsturiskā centra apbūvi.

Paralēli pārbūvēm 1950. -1960.gadi atstājuši vēsturiskajā centrā vairākas jaunbūves kas demonstrē gan valstī valdošo standartizācijas politiku kā no silikātķieģeļiem būvētā tipveida skola Ventpils ielā 17A un saimnieciska rakstura būves, šķūnīši Ventpils ielā 14_002, Rīgas ielā 4/6_004, Rīgas ielā 15_002, gan arī individuālus risinājumus kā stilistiski tīrā Sabiles autoosta Ventpils ielā 9 un 1959.gadā celtais ugunsdzēsēju depo, kura tornis papildinājis vēsturiskā centra siluetu un kļuvis tajā par vēl vienu dominanti. Nav informācija, vai tipveida projekti nav pielāgoti konkrētai vietai arī pagasta pārvaldes ēkai un, iespējams, pirtij. Vēsturiskajā centrā uzceltas 2 jaunas individuālās dzīvojamās mājas Pilskalna ielā 8 un Strautu ielā 6a. Ēkas ir nelielas, kompakas, bet arhitektoniski atšķirīgas (apjoms, jumta forma).

Saglabājot ražošanas funkciju, bet mainot profilu (konservu fabrika), šajā periodā pārbūvēta un paplašināta 19.gs. beigās – 20.gs. sākumā celtā sērskociņu fabrikas ēka Rīgas ielā 22. Jāatzīmē, ka pārbūvē ņemta vērā vēsturiskās ēkas ķieģeļu estētika. Ekspozītu ķieģeļu arhitektūra izmantota arī tās piebūvei, tomēr fasāžu risinājums būtiski atšķirīgs – funkcionāls, bez detalizācijas, pavirši mūrēti. Atšķirībā no iepriekš minētās piebūves, ar kvalitatīvu fasādes arhitektūru atšķiras rūpnīcas teritorijā esošā ēka Rīgas ielā 24A_002 (neskaitot pārbūvēto apjomu aiz tās)

3.2. Autentiskums. Kritēriji un secinājumi

Autentiskums ir sajūtu kopums, ko veido objekts kopā ar tam apkārt esošo pilsētvidi. Sabiles vēsturiskais centrs un tā aizsardzības zona lielā mērā atbilst autentiskuma jēdzienam. Tas ir sajūtams gan plānojuma struktūrā, gan vēsturisko ēku koncentrācijā un to vizuālajā veidolā, kurā atspoguļojas arhitektūras izmaiņas vēsturiskā griezumā. Uz sākotnējās būvsubstances bāzes, kas atbilst vēsturiskajam ielu tīklam, koncentrēts ievērojams kultūrvēsturisks mantojums ar dažādu periodu uzslāņojumiem, kas laika gaitā nav būtiski pazeminājuši arhitektonisko un pilsētbūvniecisko potenciālu.

Lai noteiktu katras ēkas autentiskumu, vērtēti vairāki kritēriji – ēkas apjoms, jumta forma, būvgaldniecības izstrādājumi, kā arī apdare dekors un detaļas. Atsevišķi rādītāji konkrētām ēkām ir arī zemāki, tomēr kopējais vērtējums Sabiles vēsturiskajam centram ir augsts. Augsta un ļoti augsta autentiskuma pakāpe kopumā ir nedaudz vairāk kā 80% ēku. Neiztrūkstošs šajā vērtējumā ir vides faktors un apstākļi, ka pilsēta attīstījusies vienmērīgi (varētu teikt arī lēni). Īpaši pēdējos gadu desmitos noteicošs ir arī cilvēku finansiālais stāvoklis un pieejamie līdzekļi, kas izmantojami vēsturiskā mantojuma saglabāšanā vai "uzlabošanā". Diemžēl lielu vēsturisko būvgaldniecības

izstrādājumu zaudējumu pilsēta piedzīvojusi 20.gs. 2.pusē veiktajos kapitālajos remontos. 21.gadsimtā cilvēku nezināšanas un, iespējams, bezatbildības dēļ, turpinās vēsturisko logu un durvju (t.sk. 1950./60.gadu) iznīcināšana, to nomaina pret salīdzinoši lētākiem (nosacīti) plastmasas izstrādājumiem vai vēsturiskām ēkām neatbilstošiem koka logiem ar asimetriskām vērtnēm vai stiklojumu tieši aplodā, īpaši virs šķērša.

Ēku inventarizācijā gūts detalizēts priekšstats par vairākiem kritērijiem vēsturiskās apbūves autentiskumam. Noskaidrots, ka apsekotajā vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijā, neskaitot nevērtētās ēkas, saglabāties 88% ēku ar ļoti augstu, 6% ar augstu apjoma un jumta formas autentiskumu. Tikai 3 ēkām tā ir zem 40%.

Nedaudz zemāki rādītāji ir fasāžu apdarei, detaļām un dekoram. Ļoti augsts autentiskums ir 61% ēku, augsts – 20%, vidējs – 14%, zems – 2% un ļoti zems 3% ēku.

Būvvaldniecības autentiskuma līmenis ir viszemākais. Pusi - 50% sastāda ēkas ar ļoti zemu autentiskuma pakāpi. Tad seko ēkas ar vidēju autentiskuma pakāpi – 22%, ļoti augstu – 17%, zemu – 8% un augstu – 3% autentiskuma pakāpi.

Nenovērtējama ir sabiedriskās un pilsoniskās dzīves klātbūtne visā vēsturiskā centra teritorijā, tam, ka šī pilsētas daļa nav kļuvusi tikai par Valsts sargātu kultūrvēsturisku pieminekli, bet ir saglabājis savu primāro funkciju būt dzīvojamai videi. Nozīmīgs zaudējums ir vēsturiskās apbūves iznīcināšana 1921.gada ugunsgrēkā un ēku nojaukšana 20.gs. 3. un 4.ceturksnī, kā rezultātā radušās vairākas funkcionāli un telpiski neskaidras vietas. Turpretī gandrīz nemainīgs saglabāties tikai Sabilei raksturīgais reljefs ar nozīmīgiem skatu punktiem Abavas abās pusēs (svarīga plānveidīga pārdomāta skatu punktu atbrīvošana no apauguma).

Pozitīvs faktors, kas paceļ vides autentiskuma līmeni, ir iekšpagalmos saglabājušās vēsturiskās palīgbūves. Sabiles vēsturiskajā centrā un aizsardzības zonā sākotnējā veidolā vai daļēji pārbūvētas tās atrodamas salīdzinoši lielā apjomā. Pagalmos neiztrūkstošas ir arī 20.gs. 2.puses saimnieciska rakstura ēkas, no kurām daļa silikātķieģeļu ēku attiecināma uz 20.gs. 3.ceturksni, kas šobrīd jau iekļaujas vēsturiskās ēkas statusā.

Autentiskuma vērtējumā vides kontekstā nav mazsvarīgs iekšpagalmu labiekārtojums. Sabilē apsekotajā teritorijā tikai nelielā skaitā iekšpagalmu sastopamas iekoptas puķu dobes, kas ir neatņemams dzīves vidi veidojošs elements. Piemājas dārziņi teritorijā saglabājušies izkaisīti, pārsvarā privātpašumos. Kopīpašumos, kuros cilvēkus galvenokārt interesē tikai viņa īpašumā esošais dzīvoklis situācija bieži vien ir nesakopta, vidi degradējoša. Īpaši tas attiecināms uz koka

konstrukcijas āra atejām, tāpat koplietošanā nonākušām palīgbūvēm (arī tādām, kas pielāgotas dzīvošanai), kas atsevišķos gadījumos novestas drupu stāvoklī.

Iekšpagalmos saglabājies vēsturiskais bruģis ir nepārprotama kādreizējas iekšpagalmu aktīvas saimnieciskas izmantošanas liecība. Tas vairākos pagalmos redzams fragmentāri, bet, visticamāk, norāda uz šāda veida seguma iespējamību arī citviet. Vēsturiskā ieseguma veida esamībai ir būtiska loma autentiskuma līmeņa paaugstināšanai. Ielās, diemžēl, bruģis atrodas zem sekundāra asfalta seguma (nepieciešams ļoti detalizēti izvērtēt bruģa atjaunošanas iespēju kādā no vēsturiskā centra ielām).

4. VĒSTURISKO ĒKU KOLORISTIKAS HRONOĻOGISKS APSKATS

Lai gūtu priekšstatu par Sabiles pilsētas vēsturiskā centrā esošo ēku krāsojumu, tā izmaiņām atbilstoši konkrēta laika perioda tendencēm, kā arī sagatavotu ieteikumus ēku krāsošanai nākotnē, veikta 51 ēkas fasāžu un vēsturisko būvdetaļu krāsojuma apsekošana.

Uz reāli dabā konstatētā materiāla bāzes izstrādāts kopsavilkums tabulas veidā par katram periodam raksturīgāko ēku koloristiku. Izvēlētas 4 līdz 8 ēkas, kurām konstatēta vispilnīgākā apdares sistēma, ieskaitot detaļas un būvgaldniecības izstrādājumus. Tabulā fiksētie toņi parāda apskatāmā laika perioda (saskaņā ar ēku AMI laikā pieņemtajām periodu robežām) ēku apdares tendences, piemēram, polihroms vai monohroms krāsojums.

Apdares inventarizāciju anketas uzskatāmas par informējošām. Tā kā kontrolzondāžas veiktas ļoti ierobežotā apjomā, tad ēku apdares pilna spektra izpēti laikā varētu tikt precizēti inventarizācijā uzrādītie toņi, kā arī mainīti apdares slāņu datējumi. Korekcijas nepārprotami ieviesīs lielāka apjoma un skaita atsegumi ar tonālām salīdzināšanas iespējām. Atsevišķas izmaiņas varētu tikt ieviestas arī fasāžu remonta laikā, atsedzot vēsturiskās konstrukcijas, kas būtiski izmaina ēkas vai tās daļas datējumu. Tomēr iegūtais materiāls uzskatāms par pietiekamu, lai varētu izdarīt secinājumus un izmantot turpmākajā darba gaitā.

Izstrādājot ēkas krāsu pasi, iespējams izvēlēties ēkai konkrētu vēsturisku krāsojuma sistēmu vai savstarpēji kombinēt laika periodā raksturīgos fasāžu un detaļu toņus citā kombinācijā.

4.1. Fasāžu krāsojumi līdz 19.gadsimtam

Apsekotajā Sabiles pilsētas vēsturiskā centra daļā saglabājusies 1 mūra ēka, kas celta laikā līdz 19.gadsimtam – Sabiles evaņģēliski luteriskā baznīca (Ventspils iela 4, kad. nr. 88130010096001; valsts nozīmes arhitektūras piemineklis Nr. 6762).

Zināms, ka 1805.gadā Sabilē bijuši 17 koka dzīvojamie nami, bet 1808.gada ugunsgrēkā pilsēta pilnībā nodega, līdz ar ko nav informācijas par koka ēku arhitektūru vai to fasāžu un būvgaldniecības izstrādājumu apdari līdz 19.gadsimtam.

Sabiles evaņģēliski luteriskā baznīcas pamatapjoms celts ap 1665.gadu, tornis – 1682.gadā, 1876.gadā piebūvēta sakristeja. Plaši remontdarbi veikti 19.gs. 50.gados. Ēkai saglabāties sākotnējais un vēsturiskais fasāžu apmetums, savukārt, sākotnējie būvgaldniecības izstrādājumi zuduši. Logi, durvis un slēgi datējami ar laiku no 1857.gada līdz 20.gs. 1.pusei.

Fasādēm nav veikta apdares krāsojumu izpēte, jo Sabiles pilsētas vēsturiskā centra inventarizācijas laikā jau bija noslēgts līgums ar citu izpildītāju par baznīcas izpēti.

4.2. Fasāžu krāsojumi 19.gadsimta 1.pusē, līdz 1850.gadam

Kopumā laika periodā no 19.gs. sākuma līdz 1850. gadam fasāžu krāsojums konstatēts 7 ēkām, no tām 5 mūra un 2 koka ēkām. 2 mūra ēkām kontrolzondāžās nav konstatēts periodam atbilstošs apmetums vai apdares krāsojums nav saglabājies. Veicot zondāžas secināts, ka fasāžu krāsojums saglabājies nepilnīgi - daļai ēku tikai fasādes pamattonis, bet cokola krāsojums vai tā apmetums vispār zudis. Arī šī perioda būvgaldniecības izstrādājumi tikpat kā nav saglabājušies, esošajiem krāsojumi nav konstatēti. Tas saistīts ar vēlāko remontu laikā veiktajām izmaiņām – apmetumu un apšuvuma dēļu maiņu, ēku pārbūvi, kā arī būvgaldniecības izstrādājumu nomaiņu. Nevienai ēkai nav saglabājies pilns 19.gs. 1.puses fasādes krāsojums.

Periodam raksturīgo ēku fasāžu arhitektūra ir atturīga. Mūra ēkām fasāžu plaknes gludi apmetas. Daļa ēku bez dekora, citas ar nelielām taisnstūrainām vai profilētām mūrētām palodzēm, stāvus atdala gludas vai profilētas starpdzegas. Jumta dzegas vai nu mūrētas, vai arī koka. Izņēmumi ir ēka Talsu ielā 6, tās stūros reljefi rusti un centrālajā daļā kanelūrēti mūra pilastri (pirms pārbūves ēkai bijis arī mezonīns), Talsu ielas 2 ielas fasādē 2. stāva logiem profilētas apmetumā vilktas apmales.

Koka ēkām Kuldīgas ielā 6 un Rīgas ielā 9 krāsojums konstatēts uz guļbaļķiem.

Apkopojot inventarizācijas laikā iegūto informāciju, var izdalīt 19.gs. 1.puses krāsojuma pamatprincipus. Mūra ēkām bez reljefā dekora fasādes krāsotas monohromi vienā tonī. Reljefais dekors parasti krāsots kaļķu balts. Fasāžu plaknēm izmantoti gaiši toņi – kaļķu balsinājums (1 ēka), rozā (2), pelēks (1), bēšs krāsojums (1).

Koka ēku sākotnējie fasāžu krāsojumi uz guļbaļķiem konstatēti zem vēlāku periodu dēļu apšuvumiem un saglabājušies ļoti fragmentāri – Rīgas ielā 9 fiksēts tumši zaļš krāsojums, Kuldīgas ielā 6 pelēks krāsojums.

19.gs. sākumam atbilstoši būvgaldniecības izstrādājumi Sabiles pilsētas vēsturiskajām ēkām tikpat kā nav saglabājušies. Ēkai Talsu ielā 4 saglabājušās 3 sākotnējas logu aplodas un viens loga slēģis pagalma fasādē. Par kopējām būvgaldniecības koloristikas tendencēm nav iespējams spriest, jo uz aplodām konstatēts tikai viens periodam atbilstošs krāsojums brūnā tonī.

Ēku fasādes apmetas ar kaļķu javas apmetumu un krāsotas, visticamāk, ar kaļķa krāsām (retos gadījumos iespējams arī līmes krāsu pielietojums (ķīmiskās analīzes nav veiktas) koka daļas – ar lineļļas krāsām, bet koka fasādes, iespējams, ar miltu krāsu. Ēku apmetums daudzviet labots, krāsojums erodējies, krāsu slāņi atmosfēras un saules gaismas iespaidā mainījušies un būvgaldniecības izstrādājumu krāsojums zaudējis saistvielu.

Izmantoto krāsu raksturojums balstās uz zināmajiem izmantotajiem krāsu veidiem apsekojamā perioda laikā.

Pamatojoties uz inventarizācijas gaitā iegūto informāciju, izstrādāti 19.gs. 1.puses raksturīgāko ēku krāsojumu paraugi (skat. tabulu *Raksturīgie fasāžu krāsojumi. 19.gs. 1.puse, līdz 1850.gadam*). Tā kā krāsojumi saglabājušies nepilnīgi, trūkstošo elementu krāsojumu ieteicams piemeklēt pēc analogiem, ievērojot atbilstošajam periodam raksturīgos fasāžu krāsojuma principus.

RAKSTURĪGIE FASĀŽU KRĀSOJUMI. **19.GS. 1.PUSE,** **LĪDZ 1850.GADAM**

fasādes pamatplakne				
	rozā	pelēks	kaļķa balts	zaļš
dekoratīvie elementi				atbilstoši dekoratīvie elementi nav saglabājušies
	rozā	pelēks	kaļķa balts	
cokols	ēkai nav cokola	cokola krāsojums nav saglabājies	cokola krāsojums nav saglabājies	cokola krāsojums nav saglabājies
durvis	sākotnējas durvis nav saglabājušās	sākotnējas durvis nav saglabājušās	sākotnējas durvis nav saglabājušās	sākotnējas durvis nav saglabājušās
logi	sākotnējie logi nav saglabājušies		sākotnējie logi nav saglabājušies	sākotnējie logi nav saglabājušies
		brūns		
slēgi	nav zināms vai slēgi ir bijuši	atbilstošs krāsojums nav saglabājies	slēgi nav saglabājušies	slēgi nav saglabājušies
piezīmes	Krāsojums konstatēts ēkai Talsu ielā 13. Dekoratīvie elementi - starpdzega. Mūrētajām palodzēm atbilstošs krāsojums nav saglabājies. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām.	Fasādes krāsojums konstatēts ēkai Talsu ielā 4. Dekoratīvie elementi - starpdzega, izmūrētas palodzes. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi krāsoti, dom., ar lineļļas krāsām.	Fasādes krāsojums konstatēts ēkai Talsu ielā 6. Dekoratīvie elementi - izmūrētas palodzes, stūru rusti, pilastrī, starodzega. Krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām.	Fasādes krāsojums konstatēts ēkai Rīgas ielā 9. Sākotnējie dekoratīvie elementi nav saglabājušies. Krāsojums izpildīts uz guļbaļķiem, saglabājies ļoti fragmentāri, krāsu sastāvs nav nosakāms, iespējams, lineļļas krāsa.

4.3. Fasāžu krāsojumi no 1850.gada līdz 1890.gadam

Attiecīgā laika perioda fasāžu krāsojums konstatēts 23 ēkām, no tām 20 mūra un 2 koka ēkām. 10 mūra ēkām izpēti laikā kontrolzondāžās nav konstatēts periodam atbilstošs apmetums vai apdares krāsojums nav saglabājies, piem., ēkām Pilskalna ielā 9, Pilskalna ielā 12 un Talsu ielā 10 sākotnējais fasāžu apmetums tikpat kā zudis vai saglabājies ļoti fragmentāri pēc 1921.gada ugunsgrēka. Ēka Ventspils ielā 14 (Sabiles kultūras nams) pārbūvēta 20.gs. 50.-60.gados. Viena no retajām ēkām, kas saglabājusies bez ievērojamām pārbūvēm ir Sabiles sinagoga Strautu ielā 4, bet tā kā ēkas fasādes nesen remontētas, apdares kontrolzondāžās nav veiktas.

Kaut arī vēlāku remontu laikā daudzviet ēkām labots apmetums, lielākajai daļai bija iespējams noteikt fasādes pamattoni, dekoratīvo elementu un cokola krāsojumu. Mazāk saglabājies būvgaldniecības izstrādājumu krāsojums, jo daudzviet tie nomainīti. Pilns fasādes krāsojums nav konstatēts nevienai ēkai.

Šis laika periods raksturīgs ar aktīvu būvniecību. Neskatoties uz celtniecības uzplaukumu, ēku fasāžu arhitektūra lielākoties ir atturīga. Mūra ēkām fasāžu plaknes gludi apmetas ar nelielām taisnstūrainām mūrētām palodzēm un profilētām vai gludām starpdzegām. Jumta dzegas mūrētas vai koka. Vairākām ēkām fasādēs izmantota bagātīgāka apdare: Rīgas ielā 13_001, 14 un Rīgas ielā 17 eksponējas apmetumā vilkti fakturēti rusti, izmūrētas gludas vai profilētas palodzes, logu un durvju aillas un ēkas stūru pilastrī veidoti ar gludu apmetumu. Ēkai Ventspils ielā 12 ielas fasādē stūros rustoti pilastrī, pagalma pusē pilastrī gludi apmeti, centrālo ieeju ēkā no Ventspils ielas puses akcentē rustotas lizēnas, stilizēti florāli dekori mezonīnā virs 1.stāva logiem un apmetumā vilkti profilēti sandriki, profilēta mūra jumta dzega, mezonīna frontonā dzega apmetumā veidota izmantojot dentikula motīvu.

Rīgas ielas 8 ielas fasādēs 2. stāva logiem profilētas apmetumā vilktas apmales, ēkai, Rīgas ielā 8 (pie Rīgas ielas 4/6) profilēti, apmetumā vilkti sandriki, abām ēkām stāvus atdala profilēta starpdzega. Ēkai Rīgas ielā 8 virs ieejas durvīm ēkā sākotnēji bijis balkons. Ēkai Kuldīgas ielā 1 ielas fasādē profilēti, apmetumā vilkti sandriki (1.stāva līmenī nokalti).

Šajā periodā Sabiles pilsētas arhitektūrā ienāk ēkas ar principiāli jaunu fasādes apdari, kurā kā estētiska vērtība izcelts sarkano ķieģeļu mūrējums. Konstatētas 3 ēkas.

Apkopojot inventarizācijas laikā iegūto informāciju, var izdalīt 1850.gadu – 1890.gadu ēku krāsojuma pamatprincipus. Biežāk sastopamas monohromi krāsotas fasādes bez izceltām detaļām, atsevišķām ēkām reljefais dekors krāsots kaļķu balts (6 ēkām). Mūra ēku fasāžu plaknēm

izmantoti pelēki un zilpelēki (9), okerīgi dzeltenī (4 ēkas), zaļpelēki (3), rozā (1) toni; 3 ēkām konstatēts kaļķu balts krāsojums.

Ēkas ar apmetumā vilktajiem reljefajiem fakturētajiem rustiem Rīgas ielā krāsotas zilpelēkā krāsā, gludās apmetuma daļas baltas. Ēkas Ventspils ielā 12 fasādes pamatplakne un logu palodzes krāsotas rozā krāsā, rustotie pilastri, lizēnas un dekori virs logiem krāsoti gaišākā rozā tonī, dzega un sandriki kaļķa balti. Ēku cokoli šajā periodā krāsoti tumši pelēki vai sodrēju melni, viens cokols konstatēts sarkanbrūnā krāsā. Ēkai Rīgas ielā 21 ieejas izbūvju cokola daļā fragmentāri saglabāties fakturēts pelēki krāsots apmetums, izbūves stūri akcentēti ar vertikālu gluda apmetuma joslu, kas krāsota balta.

Neapmestajām sarkano ķieģeļu ēkām Rīgas ielā 15, Rīgas ielā 21 un Talsu ielā 17 fasādes, pirms dekoratīvā šuvjuma uzlikšanas, krāsotas tieši pāri ķieģeļiem piesātinātā sarkanā tonī, kas intensīvāks par sarkano ķieģeļu dabīgo toni. Dekoratīvais šuvjums izpildīts ar gaišu vai masā nedaudz ietonētu javu.

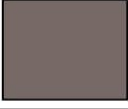
Koka ēkai Rīgas ielā 9 uz guļbaļķiem konstatēts brūngans krāsojums, bet ēkai Kuldīgas ielā 6 saglabājusies iepriekšējā perioda fasāžu apdare.

Būvgaldniecības izstrādājumiem pamatā izmantoti monohromi krāsojumi brūnos toņos, atsevišķos gadījumos arī balts krāsojums.

Ēku fasādes apmestas ar kaļķu javas apmetumu un krāsotas, visticamāk, ar kaļķa krāsām (retos gadījumos iespējams arī līmes krāsu pielietojums), koka daļas – ar lineļlas krāsām, bet koka fasādes, iespējams, ar miltu krāsu. Apmetums daudzviet labots, krāsojums erodējies, krāsu slāņi atmosfēras un saules gaismas iespaidā mainījušies un būvgaldniecības izstrādājumu krāsojums vietām zaudējis saistvielu. Izmantoto krāsu raksturojums balstās uz zināmajiem izmantotajiem krāsu veidiem apsekojamā laika perioda laikā.

Balstoties uz inventarizācijas gaitā iegūto informāciju, izstrādāti raksturīgāko ēku fasāžu krāsojumu paraugi laikam no 1850.gada līdz 1890.gadam (skat. tabulu *Raksturīgie fasāžu krāsojumi. 1850.gads – 1890.gads*). Lielākoties krāsojumi saglabājušies nepilnīgi, trūkstošo elementu krāsojumu ieteicams piemeklēt pēc analogiem, ievērojot atbilstošajam periodam raksturīgos fasāžu krāsojuma principus.

RAKSTURĪGIE FASĀŽU KRĀSOJUMI.
1850.GADS - 1890.GADS

fasādes pamatplakne						
	pelēks	zilpelēks	okerīgs	kaļķa balts	pelēks	krāsoti ķieģeļi, šuves pelēkas
dekoratīvie elementi						ēkas fasāde 20.gs. vidū apmesta, dek. el. nav konst. Dom., kā pamatapjoms.
	pelēks	kaļķu balts	okerīgs	kaļķa balts	kaļķa balts	
cokols		atbilstošs krāsojums nav konstatēts			atbilstošs krāsojums nav konstatēts	
	pelēkbrūns		tumši pelēks	sarkanbrūns		gaiši pelēks
durvis	atbilstošas durvis nav saglabājušās	atbilstošas durvis nav saglabājušās	atbilstošas durvis nav saglabājušās	atbilstošas durvis nav saglabājušās	atbilstošas durvis nav saglabājušās	
						balts
logi					atbilstoši logi nav saglabājušies	atbilstoši logi nav saglabājušies
	balts	balts	balts	brūns		
slēgi	slēgi nav saglabājušies	slēgi nav saglabājušies	slēgi nav saglabājušies	slēgi nav saglabājušies	slēgi nav saglabājušies	nav zināms vai slēgi ir bijuši
piezīmes	Krāsojums konstatēts ēkai Ventspils ielā 4_002. Krāsoti dek. elem. : mūra dzega, pilastrī, starpdzega. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi krāsoti ar lineļlas krāsām. Fasādes apmetuma un dek. elem. krāsojums pelēcīgos toņos konstatēts arī ēkām Talsu ielā 13 un Rīgas ielā 7.	Krāsojums konst. ēkai Rīgas ielā 17. Dek. elementi logu, durvjailu apmales, pilastrī, mūrē- tās palodzes. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi krāsoti ar lineļlas krāsām. Fasādes apmetuma un dek. elem. krāsojums zilpelēkos toņos ar baltām detaļām konstat. arī ēkām Rīgas ielā 14. Ventspils ielā 15/17_002 un	Krāsojums konstat. ēkai Talsu ielā 4. Dek. elementi izmūrētās palodzes, mūra starpdzega. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi krāsoti ar lineļlas krāsām. Fasādes apmetuma un dek. elem. krāsojums okerīgos toņos konstatēts arī ēkām Talsu ielā 1/7_002, Talsu ielā 12, Rīgas ielā 8.	Krāsojums konstat. ēkai Rīgas ielā 8. Dek. elementi dzega, starpdzega. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi krāsoti ar lineļlas krāsām. Kaļķa balta fasāde krāsota arī ēkām Ventspils ielā 10 un Talsu ielā 2.	Krāsojums konstat. ēkai Kuldīgas ielā 1. Dek. elementi starpdzega, izmūrētās palodzes. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām. Fasādes pamatplaknes krāsojums pelēkos toņos ar baltām detaļām konstatēts arī ēkām Rīgas ielā 13, Abavas ielā 3.	Krāsojums konstatēts neapmestai sarkano ķieģeļu ēkai Rīgas ielā 15 (pirms pārbūves). Krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, dek. šuves nedaudz tonēta java. Durvis krāsotas ar lineļlas krāsām. Krāsots sarkano ķieģeļu mūrējums konstatēts arī ēkām Rīgas ielā 21, Talsu ielā 17.

4.4. Fasāžu krāsojumi no 1890.gada līdz Pirmajam pasaules karam

Apskatāmā laika perioda fasāžu krāsojums konstatēts 47 ēkām, no tām 43 ir mūra, 2 koka un 1 jauktas konstrukcijas ēka. 7 ēkām nav konstatēts periodam atbilstošs apmetums, dēļu apšuvums vai apdares krāsojums. 2 no ēkām šajā periodā vēl nav pabeigti celtniecības darbi. 6 ēkām saglabājusies iepriekšējā perioda apdare.

Lielākajai daļai ēku bija iespējams noteikt fasādes pamattoni un dekoratīvo elementu krāsojumu. Ievērojami mazāk saglabājusies informācija par cokola krāsojumu, jo šai ēkas daļai visbiežāk mainīts apmetums. Tāpat nepilnīga informācija iegūta par būvgaldniecības izstrādājumu apdari, jo daudzviet vēsturiskie krāsas slāņi zuduši vai konstatētie krāsojumi saglabājušies ļoti slikti. Pilns fasādes krāsojums nav saglabājies nevienai ēkai.

No apsekotajām ēkām laikā šajā periodā uzceltas 12 jaunas ēkas. Viena no tām ir apmesta mūra celtnie ar bagātīgi dekorētu fasāžu apdari: 1,5 stāvu ēka Rīgas ielā 29 turpina jau 19.gs. beigās aizsākto fasāžu apdares veidu ar fakturētu apmetumā ievilkto profilētu rustojumu un ar iedziļinājumu fasādē uzsverot gludi apmestās durvju, logu ailas un ēkas stūru lizēnas. Divstāvu ēka Talsu ielā 8 fasādes plakni veido fakturēti rusti, profilēta starpdzega atdala pirmo un otro stāvu, durvju un logailas ielas fasādē bagātīgi profilētas, bet sānu un pagalma fasādes gludi apmestas.

Lielākā daļa ir mūra ēkas ar atturīgu fasāžu arhitektūru - plaknes gludi apmestas ar nelielām taisnstūrainām mūrētām palodzēm un profilētām vai gludām starpdzegām, fakturēts cokola apmetums. Jumta dzegas mūrētas vai koka.

Trīs no šajā periodā būvētajām ēkām ir neapmestas ķieģeļu būves. Tā ir vienkārša ķieģeļu arhitektūra bez bagātīga fasāžu dekora. Ēkām raksturīgas ar taisnu profilu izmūrētas palodzes, dekoratīvi izmūrētas starpdzegas (Pilskalņa iela 5, Rīgas iela 4/6) un pakāpjveida ķieģeļu dzega (Rīgas iela 4/6). 20.gs. sākumā vienkārša neapmesta ķieģeļu ēka Rīgas ielā 15 uzbūvē 2. stāvu, fasāžu apdarē izmantojot dēļu apšuvumu, kas nav saglabājies.

Ēka Talsu ielā 16_002 celta kā saimnieciska rakstura būve no dolomīta akmeņiem, ailu apdarē izmantojot krāsotus sarkanos ķieģeļus. Fasādes neapmestas.

Apkopojot inventarizācijas laikā iegūto informāciju, var izdalīt ēku krāsojuma pamatprincipus laikā no 1890.gada līdz Pirmajam pasaules karam. Biežāk sastopamas monohromi krāsotas fasādes bez izceltām detaļām, atsevišķām ēkām reljefais dekors krāsots kaļķu balts.

Mūra ēku fasāžu apmetuma krāsojumos visbiežāk izmantota pelēka vai zilpelēka krāsa, kas konstatēta 10 ēkām, okerīgi dzeltenā krāsā krāsotas 5 ēkas, 6 rozā, 1 gaiši zaļpelēkā tonī, 2 ēkas

krāsotas kaļķa baltā krāsā. Cokoli visbiežāk krāsoti pelēkā krāsā, bet konstatēti arī sarkanbrūni, rozā un 1 ēkai balti krāsots cokols.

5 ēkām konstatēts zilpelēks fasādes pamatplaknes krāsojums, logu un durvju ailas akcentētas ar ~15 – 17cm platām krāsotām (vai arī apmetumā nedaudz ievilkām robežu kontūrām) kaļķa baltām apmalēm, atsevišķām ēkām arī ēku stūri akcentēti ar balti krāsotām lizēnām.

2 ēkām fasāžu apmetumā ievilkta rusti. Talsu ielas 8 fasādes krāsotas okerīgi dzeltenā krāsā, dekoratīvie elementi (starpdzegas, dzegas, profilētās vai gludās ailu apmales, lizēnas) krāsoti kaļķu balti. Ēkai Rīgas ielā 29 kā sākotnējā apdare konstatēts bagātīgs krāsojums: fakturētais pamatplaknes rustojums zilpelēkā krāsā; rustu padziļinājumi, ar gludu apmetumu veidotās ēkas stūru lizēnas un dzegas krāsotas gaišas; profilētās logu palodzes – gaiši rozā krāsā; īpaši akcentētas durvju un logu ailas – krāsojumā ar intensīvi sarkanbrūnu krāsu imitēta ķieģeļu apdare; cokols tumši pelēks.

Neapmestās ķieģeļu ēkas Pilskalna ielā 5 un, visticamāk, Rīgas ielā 4/6 (1960.gados ēkai kapitāla pārbūve) pirms dekoratīvā šuvojuma uzlikšanas krāsoja tieši pāri ķieģeļiem rūsganā tonī, kas tuvs sarkano ķieģeļu dabīgajam tonim. Ēkai Rīgas ielā 4/6, kas labi redzama 20.gs. sākuma vēsturiskajos fotoattēlos, dekoratīvā starpdzega mūrēta no dzeltenajiem ķieģeļiem un pirms izšuvošanas krāsota dzeltenīgi okerīgā krāsā.

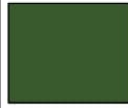
Koka ēkas Kuldīgas ielā 6 ielas fasāde 19.gs. beigās apšūta ar dēļiem un krāsota monohroma tumši zaļā krāsā.

Būvgaldniecības izstrādājumu apdarē pamatā izmantoti monohromi krāsojumi brūnos, pelēkos un baltos toņos. Pārsvārā durvis un logi krāsoti vienādi, tomēr sastopami arī gadījumi, kad logi krāsoti balti. Ēkai Talsu ielā 1/7_001 logu un durvju apdarē izmantota āderējuma tehnika.

Ēku fasādes apmestas ar kaļķu javu, krāsošanai, visticamāk, izmantotas kaļķa krāsas, koka daļas krāsotas ar lineļlas krāsām. Ēku apmetums daudzviet labots, krāsojums erodējies, krāsu slāņi atmosfēras un saules gaismas iespaidā mainījušies. Būvgaldniecības izstrādājumu krāsojums vietām zaudējis saistvielu. Izmantoto krāsu raksturojums balstās uz zināmajiem izmantotajiem krāsu veidiem apsekojamā laika perioda laikā.

Balstoties uz inventarizācijas gaitā iegūto informāciju, izstrādāti šim periodam raksturīgākie ēku krāsojumu paraugi (skat. tabulu *Raksturīgie fasāžu krāsojumi. 1890.gads - Pirmais pasaules karš*). Katram no piedāvātajiem paraugiem par pamatu ir izraudzīta viena tipiskākā ēka, par kuras fasāžu apdari saglabājusies vispilnīgākā informācija.

RAKSTURĪGIE FASĀŽU KRĀSOJUMI. 1890.GADS - PIRMAIS PASAULES KARŠ

fasādes pamatplakne						
	pelēks	rozā	okerīgs	kaļķa balts	krāsoti ķieģeļi, šuves pelēkas	zaļš
dekoratīvie elementi						
	kaļķa balts	rozā	okerīgs	kaļķa balts	krāsoti ķieģeļi, šuves pelēkas	zaļš
cokols	ielas fasādēm nav cokola				atbilstošs krāsojums nav konstatēts	atbilstošs krāsojums nav konstatēts
		pelēks	pelēkbrūns	sarkanbrūns		
durvis		atbilstošas durvis nav saglabājušās	atbilstošas durvis nav saglabājušās		atbilstošas durvis nav saglabājušās	
	gaiši brūns			gaiši pelēks		zaļš
logi				atbilstoši logi nav saglabājušies		
	gaiši brūns	balts	zaļpelēks		brūns	zaļš
slēgi	slēgi nav saglabājušies	atbilstošs krāsojums nav konstatēts	slēgi nav saglabājušies	slēgi nav saglabājušies	nav zināms vai slēgi ir bijuši	
						zaļš
piezīmes	Krāsojums konstat. ēkai Talsu ielā 13. Dek. elementi starpdzega, krāsotas logu apmales. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa, logi, durvis ar lineļlas krāsām. Pelēks fas. krāsojums ar krāsotām apmalēm vai dek. elem. konst. ēkām Rīgas ielā 3/5; 13_002; 14 Talsu ielā 1/7_002, Abavas ielā 3.	Krāsojums konstat. ēkai Talsu ielā 4. Dekratīvie elementi: starpdzega, palodzes. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi krāsoti ar lineļlas krāsām. Monohroms rozā krās. konst. arī ēkām Rīgas ielā 28, Rīgas ielā 23 (kaļķa balts cokols), Ventspils ielā 10.	Krāsojums konstat. ēkai Rīgas ielā 8. Dekratīvie elementi: starpdzega. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi krāsoti ar lineļlas krāsām. Okerīgas monohromi krāsotas fas. konst. arī ēkām Talsu ielā 12 un Abavas ielā 3 (pēc 1910.g.).	Krāsojums konstat. ēkai Ventspils ielā 1/3_003. Dekratīvie elementi: izmūrētas starpdzegas. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, durvis ar lineļlas krāsām. Monohroms kaļķa balts fasādes krāsojums konstatēts arī ēkai Kuldīgas ielā 1.	Krāsojums konstatēts neapmestai sarkano ķieģeļu ēkai Pilskalna ielā 5. Ķieģeļu mūrējuma krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, dek. šuves tonēta java. Logi krāsoti ar lineļlas krāsām. Ķieģeļu mūrējums konst. arī ēkai Rīgas ielā 15, un, dom., arī Rīgas ielā 4/6.	Krāsojums konstatēts uz Kuldīgas ielas 6 fasādes apdares dēļiem. Dekratīvie elementi: ailu apmales un dzega. Krāsojums izpildīts ar eļļas (?) krāsu.

4.5. Fasāžu krāsojumi laikā no Pirmā pasaules kara līdz Otrajam pasaules karam

Apdares kontrolzondāžas šī laika perioda fasādēm veiktas 49 ēkām, no tām 46 mūra, 2 koka un 1 jaukta materiāla ēka. 2 ēkām nav konstatēts periodam atbilstošs apmetums un apdares dēļu apšuvums, 6 ēkām saglabājusies iepriekšējā perioda apdare. No apsekotajām būvēm laikā no Pirmā līdz Otrajam pasaules karam uzbūvētas 3 jaunas ēkas un vairākas pārbūvētas, vai to apjoms papildināts ar piebūvēm. Jaunbūvētās ēkas ir vienkāršas taisnstūra mūra 1 un 1,5 stāvu apmestas būves ar minimāli izmantotiem dekoratīvajiem elementiem.

Informācija par starpkaru perioda fasāžu krāsojumiem iegūta, galvenokārt, apsekojot agrākos periodos būvētās ēkas. Lielākajai daļai ēku bija iespējams noteikt fasādes pamattoni, dekoratīvo elementu un cokola krāsojumu. Nepilnīga informācija iegūta par būvgaldniecības izstrādājumu krāsojumu, jo daudzviet tie nomainīti vai vēlākos remontos tiem noņemti vēsturiskie krāsas slāņi. Gandrīz pilns fasādes krāsojums konstatēts 7 ēkām, iztrūkst informācija par logu / durvju slēgu toniem, jo tie Sabiles pilsētas vēsturiskā centra zonā saglabājušies tikai 3 ēkām. Tāpat nav ziņu par fasādes dekoratīvajiem elementiem, kas tehniski nebija pieejami apsekošanai 2. un 3.stāva līmenī.

Ēku fasādes pamatplaknes krāsojumam pārsvarā izmantoti gaiši toņi: kaļķu balts, okerīgi dzeltenīgs, rozā, pelēks, raksturīgs arī brūni zaļganpelēks fasādes tonis. Dekoratīvie elementi, biežāk kā iepriekšējos periodos, krāsoti fasādes pamatapjoma krāsā, bet fiksēti arī kaļķa balti krāsojumi. Cokoli bieži krāsoti dzeltenīgi, rozā, sarkanbrūni, konstatēti arī krāsojumi fasādes pamatapjoma krāsā. Uz ēku jumta dzegām, kas izgatavotas no koka, biežāk konstatēts brūns krāsojums, mūra dzegas krāsotas fasādes krāsā.

Šajā periodā ķieģeļu ēka Ventpils ielā 11 apmesta un krāsota, neizceļot detaļas.

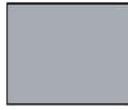
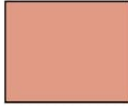
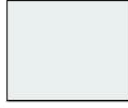
Koka ēka Kuldīgas ielā 6 starpkaru periodā krāsota tumši okerīgā krāsā, ēkai Rīgas ielā 9 nav saglabājušies periodam atbilstoši dekoratīvās apdares dēļi.

Pārsvarā saglabājušies būvgaldniecības izstrādājumi krāsoti atšķirīgi, tomēr sastopami arī gadījumi, kad logi un durvis krāsoti vienādi. Durvis biežāk krāsotas sarkanbrūnas, pelēkas, okera krāsā, atsevišķos gadījumos arī baltas. Logiem biežāk konstatēts balts, brūns, gaiši pelēks krāsojums.

Ēku fasādes apmestas ar kaļķu javas apmetumu, krāsošanai, visticamāk, izmantotas kaļķa krāsas, koka daļas krāsotas ar lineļļas krāsas. Ēku apmetums daudzviet labots, krāsojums erodējies, krāsu slāņi atmosfēras un saules gaismas iespaidā mainījušies un būvgaldniecības izstrādājumu krāsojums vietām zaudējis saistvielu. 20.gs.1.ceturksnī fasāžu apdarēs arvien vairāk parādās mūsdienīgi materiāli. Apmetumu sastāvā bieži iekļauts cements. Izmantoto krāsu raksturojums balstās uz zināmajiem izmantotajiem krāsu veidiem apsekojamā laika perioda laikā.

Balstoties uz inventarizācijas gaitā iegūto informāciju, izstrādāti šim periodam raksturīgākie ēku krāsojumu paraugi (skat. tabulu *Raksturīgie fasāžu krāsojumi. Pirmais pasaules karš – Otrais pasaules karš.*). Katram no piedāvātajiem paraugiem par pamatu ir izraudzīta viena tipiskākā ēka, par kuras fasāžu apdari saglabājusies vispilnīgākā informācija.

RAKSTURĪGIE FASĀŽU KRĀSOJUMI.
PIRMAIS PASAULES KARŠ -
OTRAIS PASAULES KARŠ

fasādes pamatplakne						
	kaļķa balts	dzeltenīgs	gaiši rozā	pelēks	zaļgans	gaiši brūns
dekoratīvie elementi		spāru gali un jumta pārkare nav apsekoti				atbilstošs krāsojums nav konstatēts
	kaļķa balts		gaiši rozā	kaļķa balts		gaiši brūns
cokols					atbilstošs krāsojums nav konstatēts	atbilstošs krāsojums nav konstatēts
	tumši dzeltens	okers	rozā	kaļķa balts		
durvis					atbilstošas durvis nav saglabājušās	
	zaļš	sarkanbrūns	sarkanbrūns	gaiši pelēks		gaiši brūns
logi					atbilstoši logi nav saglabājušies	
	balts	balts	dzeltenzaļš	gaiši pelēks		gaiši brūns
slēgi	slēgi nav saglabājušies	ēkai nav bijuši slēgi	slēgi nav saglabājušies	ēkai nav bijuši slēgi	slēgi nav saglabājušies	
						gaiši brūns
piezīmes	Krāsojums konstat. ēkai Ventspils ielā 6. Dek. elementi : izmūrētas palodzes.	Krāsojums konstat. ēkai Pilskalna ielā 7.	Krāsojums konstat. ēkai Ventspils ielā 1/3_003. Dek. elementi izmūrētas palodzes.	Krāsojums konstatēts ēkai Talsu ielā 10. Dek. elementi izmūrētas palodzes, starpdzega.	Krāsojums konstat. ēkām Rīgas ielas 3/5_001, 002. Dek. elementi mūrētas palodzes, starpdzega.	Krāsojums konstatēts uz Kuldīgas ielas 6 fasādes apdares dēļiem.
	Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi un durvis ar lineļlas krāsām. Monohr. kaļķa balts fas. krās. konst. arī ēkām Kuldīgas ielā 8/10, Rīgas ielā 28, Rīgas ielā 8, Kalna ielā 2, Abavas ielā 5.	Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi un durvis ar lineļlas krāsām. Monohr. dzeltenīgi fas. krās. konst. arī ēkām Talsu ielā 6 ; 1/7 , Ventspils ielā 4 ; 11; 15/17_002, Pilskalna ielā 9.	Krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi un durvis ar lineļlas krāsām. Monohromi rozā krās. konst. arī ēkām Rīgas ielā 21 ; 23. Ventspils ielā 16, Talsu ielā 2.	Krāsojums izpildīts ar kaļķa, logi un durvis ar lineļlas krāsām. Pelēks fas. krās. ar krāsotām baltām ailu apmalēm vai dek. el. konst. arī Rīgas ielā 13_002; 14, Pilskalna ielā 12, Talsu ielā 13.	Krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām. Zaļganas nokrāsas fas. pamatplakņu krās. konst. arī Rīgas ielā 7, Talsu ielā 1/7A un Kuldīgas ielā 1.	Dekoratīvie elementi : ailu apmales un dzega. Krāsojums izpildīts ar eļļas (?) krāsu.

4.6. Fasāžu krāsojumi no Otrā pasaules kara līdz 1970.gadiem

Kopumā attiecīgā laika perioda fasāžu krāsojums konstatēts 45 ēkām, no tām 43 mūra ēkām, 1 koka un 1 jaukta tipa ēkai. 5 ēkām saglabāties iepriekšējā perioda krāsojums, bet ķieģeļu ēkām Pilskalna ielā 5 un Rīgas ielā 4/6_002, kā arī 1.stāvam ēkai Rīgas ielas 15 uzklāts apmetums. Lielākajai daļai ēku bija iespējams noteikt fasādes pamattoni, dekoratīvo elementu, daļēji, cokola un būvgaldniecības izstrādājumu krāsojumu.

No apsekotajām ēkām šajā periodā uzcelta viena jauna – ugunsdzēsēju depo Rīgas ielā 1 (1959.g.), 2 ēkām veikta kapitāla pārbūve (Rīgas iela 4/6_002 un Ventspils iela 14).

Informācija par šī perioda fasāžu krāsojumiem iegūta, galvenokārt, apsekojot agrākos periodos būvētās ēkas.

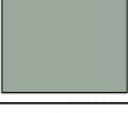
Apkopojot inventarizācijas laikā iegūto informāciju, var izdalīt ēku krāsojuma pamatprincipus laikā no Otrā pasaules kara līdz 1960.gadiem. Vairāk kā puse (26 ēkas) no apsekotajām ēkām ir monohromi krāsotas fasādes bez izceltām detaļām. Reljefais dekors reizēm izcelts ar gaišāku vai atšķirīgu tumšāku toni, vai arī krāsots kaļķu balts. Mūra ēku fasāžu plaknēm visbiežāk izmantoti dažādu nokrāsu dzeltenī, okerīgi un rozā toni, bet konstatētas arī kaļķa baltas un pelēcīgas nokrāsas ēku fasādes. Cokoli krāsoti pelēki, brūni, brūngandzelteni, rozā. Atsevišķos gadījumos arī cokoli krāsoti fasādes tonī. Sarkano ķieģeļu fasāde Talsu ielā 17 krāsota rozā pāri dekoratīvajām mūrējuma šuvēm.

Koka ēka Kuldīgas ielā 6 šajā periodā nav pārkrāsota, uz Rīgas ielas 9 1960.gadu fasādes dekoratīvās apdares dēļiem kā hronoloģiski 1. apdare konstatēts zaļpelēks krāsojums. Būvgaldniecības izstrādājumi krāsoti monohromi sarkanbrūnos, pelēkos un brūnos toņos. Atsevišķos gadījumos logi krāsoti balti, zili vai zilganzaļi.

Mūra fasāžu apdares krāsojumiem izmantota, domājams, kaļķa krāsa, būvgaldniecības izstrādājumiem eļļas krāsa, bet, precīza šī perioda krāsu sastāva noteikšanai būtu nepieciešamas ķīmiskās analīzes. Balstoties uz inventarizācijas gaitā iegūto informāciju, izstrādāti periodam raksturīgāko ēku krāsojumu paraugi (skat. tabulu *Raksturīgie fasāžu krāsojumi. Otrais pasaules karš – ~1970.gads*).

Secinājums pēc ēku apdares apsekošanas – kopumā Sabiles vēsturiskā centra un tā aizsardzības zona teritorijā esošo ēku apdare atjaunota ļoti reti. To atspoguļo arī vēsturiskās fotogrāfijas, no kurām lielākajā daļā ēkas redzamas ar "nolietotu" fasāžu apdari. Visticamāk, šāda situācija izveidojusies ekonomisku iemeslu dēļ. Pēc ēku privatizācijas situācija nav uzlabojusies.

RAKSTURĪGIE FASĀŽU KRĀSOJUMI.
OTRAIS PASAULES KARŠ -
~1970.GADS

fasādes pamatplakne						
	dzeltenīgs	smilškrāsa	gaiši dzeltens	gaiši dzeltens	rozā	krēmkrāsa
dekoratīvie elementi						
	dzeltenīgs	smilškrāsa	gaiši dzeltens	kaļķa balts	rozā	krēmkrāsa
cokols	nav saglabāties atbilstošs apmetums		atbilstošs krāsojums nav saglabāties			
		smilškrāsa		pelēkbrūns	pelēkbrūns	gaiši brūns
durvis						
	sarkanbrūns	zaļpelēks	brūns	gaiši sarkanbrūns	zilganzaļš	pelēks
logi						
	sarkanbrūns	zilzaļš	gaiši brūns	balts	tumši sarkans	pelēks
slēgi	slēgi nav saglabājušies	slēgi nav saglabājušies	slēgi nav saglabājušies	slēgi nav saglabājušies	slēgi nav saglabājušies	ēkai nav bijuši slēgi
piezīmes	Krāsojums konstat. ēkai Rīgas ielā 13_001. Dek. elementi: logu, durvju ailu apmales, mūrētās palodzes. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi un durvis ar eļļas bāzes krāsu.	Krāsojums konstat. ēkai Rīgas ielā 8. Dek. elementi: starpdzega. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi, durvis ar eļļas bāzes krāsu. Monohr. smilškrāsa nokrāsas fasādes krās.	Krāsojums konstat. ēkai Rīgas ielā 3/5_001. Dek. elementi: izmūrētas palodzes. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi un durvis ar eļļas bāzes krāsu. Monohr. gaiši dzeltenīgi fas.	Krāsojums konstat. ēkai Ventpils ielā 6. Dek. elementi: mūrētās palodzes, krāsotas ailu apmales. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi un durvis ar eļļas bāzes krāsu. Dzeltena fas. ar baltām detaļām	Krāsojums konstat. ēkai Ventpils ielā 1/3_003. Dek. elementi: izmūrētas palodzes. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi un durvis ar eļļas bāzes krāsu. Monohr. rozā nokrāsas fas. konstat. arī Abavas ielā 2; 5, Rīgas ielā 7, 3/5_002, Talsu ielā 1/7A.	Krāsojums konstat. ēkai Talsu ielā 10. Dek. elementi: izmūrētas palodzes un starpdzega. Fasādes krāsojums izpildīts ar kaļķa krāsām, logi un durvis ar eļļas bāzes krāsu. Ļoti gaišas un kaļķa baltā krāsā krāsotas fas. fiksētas arī Kalna ielā 2, Talsu ielā 4; 13; 16, Rīgas ielā 29, Kuldīgas ielā 8/10.

5. PIELIKUMI

5.1. Terminu vārdnīca

- Aprikojums - kopējs apzīmējums loga, duvju vai slēgu amatnieciski vai rūpnieciski izgatavotām aprikojuma daļām. Parasti – viras, kāši, krampji, cilpas, fiksatori, slēdzenes u.c.
- Atika - virs vainagojošās dzegas izbūvēta dekoratīva sienas daļa, domāta uzrakstiem vai bariljefiem
- Bēniņi - telpa zem jumta, virs celtnes augšējā stāva pārseguma.
- Drempelis (drempēja siena – ārsienas daļa jumta slīpnes pusē virs bēniņu pārseguma, izmantota nolūkā iegūt lielāku bēniņu stāva izmantojamo platību
- Frontons - fasādes elements trīsstūra (biežāk), riņķa segmenta vai citā formā. Radies ordera arhitektūrā kā divslīpju jumtgale
- Groplogi – logi masīvās aplodās ar vienkāršās gropēs liktām vērtnēm, kas parasti verama uz ārpusi
- Mansarda jumts – laužas formas jumts ar stāvāku apakšējo un lēzenāku augšējo daļu.
- Mezonīns - nepilns stāvs jumta izbūvē. Parasti ar stāvajā sienas plaknē izbūvētiem logiem, frontonu un divslīpju jumtu.
- Oderlogi - dubultlogi ar vērtnēm, kas veramas uz telpu
- Robdēlis - siluētgriezumā veidots dekoratīvs dēlis, likts zem pirmās dakstiņu kārtas virs vainagojošās dzegas
- Sandriks - arhitektoniska detaļa virs logu vai durvju ailām dzegas fragmenta vai frontona veidā

Sākotnējs - par sākotnējām tiek uzskatītas visas detaļas, logi, durvis, slēgi, kāpnes, skursteņi, dekoru u.c., kas izveidotas vai uzstādītas ēkas celtniecības laikā.

Slēgi - logus un durvis noslēdzoša konstrukcija. Var būt ieliekami, bīdāmi, verami

Stūreņi (logu) – logu aprīkojuma elements

Vēsturisks - par vēsturiskām tiek uzskatītas visas detaļas, logi, durvis, slēgi, kāpnes, skursteņi, dekoru u.c., kas izveidotas vai uzstādītas laikā pēc ēkas celtniecības līdz 20.g.s.vidum.

Zelminis - jumtgale, divslīpju jumtu noslēdzošā siena. Tās pamatā ir trīsstūra forma. Atšķirībā no frontona zelmini neaptver dzegas

5.2 Izmantotie materiāli

1. Fotomateriāli :

- Talsu Novada muzeja fotomateriāli;
- Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldes Kultūras mantojuma informācijas centrs;
- Sabiles kultūras nama fotomateriāli;
- Šteinberga I. - Toreiz Sabilē. 2018.;
- Talsu novada pašvaldības Būvvaldes vadītāja, arhitekta Emīla Gulbja privātkolekcija;
- Latvijas pilsētas, - Apg. "Preses nams", 1999.

2. Arhīva materiāli un izmantotā literatūra:

- LVVA Būvniecības departamenta lietas: 6343-8-41; 6343-9-144, 207; 6343-14-272, 273; 6343-15-192; 6343-16-69; 6343-27, 9;
- Dzenis A. -Sabiles pilsētas vēsturiskā izpēte (no pirmsākumiem līdz 1917. gadam). Datorraksts (Sabiles kultūras nama materiāls);
- Mašnovskis V. Latvijas luterāņu baznīcas: vēsture, arhitektūra, māksla un memoriālā kultūra, 3.sēj. - [Latvija]: DUE, 2007.;
- G.Sakss., Apceļosim Kurzemi.- Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība,1960.;
- Valsts aizsargājamo nekustamo kultūras pieminekļu saraksts;
- Šteinberga I. - Toreiz Sabilē, 2018.;

- Salnais V, Maldups A. -Pilsētu apraksti, 1.daļa, -Valsts Statistiskā pārvalde, 1936.;
- Talsu novads, enciklopēdisks rakstu krājums, - Talsu un Tukuma studentu biedrība, 1935. - 1937.
- Sabile, manuskripts no Talsu novada muzeja krājuma.

3. Interneta resursi:

- <http://www.talsi.lv>, Talsu novada teritorijas plānojums. Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi
- <http://zudusilatvija.lv>
- <https://digitalabiblioteka.lv>
- <https://www.wikipedia.org>
- <http://bibliografen.dk>
- <http://castle.lv>
- <http://www.redzidzirdilatviju.lv>
- <http://letonika.lv>
- <https://mycourlandtowns.wordpress.com>

6. NEANKETĒTO ĒKU FOTOFIKSĀCIJA

- Abavas iela 6
- Abavas iela 8
- Avotu iela 3
- Avotu iela 4
- Avotu iela 6
- Avotu iela 7
- Bērzu iela 2
- Kalna iela 4_003
- Pilskalna iela 1_006
- Pilskalna iela 2
- Pilskalna iela 3
- Pilskalna iela 7_003
- Pilskalna iela 8
- Pilskalna iela 8_002
- Pilskalna iela 12_002
- Pilskalna iela 14
- Rīgas iela 3/5_007
- Rīgas iela 4-6A
- Rīgas iela 4-6A_002
- Rīgas iela 9_003
- Rīgas iela 9_005
- Rīgas iela 11
- Rīgas iela 13_003
- Rīgas iela 13_008_009
- Rīgas iela 19
- Rīgas iela 19_004
- Rīgas iela 22
- Rīgas iela 23_002
- Rīgas iela 23_003
- Rīgas iela 24A_002
- Rīgas iela 26
- Rīgas iela 26_002
- Rīgas iela 231
- Rīgas iela 32
- Rīgas iela 32A
- Rīgas iela 35
- Strautu iela 4A_002
- Strautu iela 6
- Strautu iela 6A
- Talsu iela 1/7_003
- Talsu iela 15
- Ventspils iela 6_002
- Ventspils iela 7
- Ventspils iela 9
- Ventspils iela 15-17_001
- Ventspils iela 15-17_004
- Ventspils iela 17A_005
- Ventspils iela 18
- Ventspils iela 18_002
- Ventspils iela 14_014
- Ventspils iela 14_015

Abavas_6_88130020130001
_fasade1
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Abavas_8_88130020017001
_fasade1
Skats uz ēku no
ziemeļrietumiem.

Abavas_8_88130020017001
_fasade2
Skats uz ēku no
dienvidaustrumiem.

Avotu_3_88130020148001_
fasade1
Skats uz ēku no rietumiem.

Avotu_3_88130020148001_
fasade2
Skats uz ēku no
dienvidaustrumiem.

Avotu_4_88130020014001_
fasade1
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Avotu_4_88130020014002_
fasade1
Skats uz ēku no ziemeļiem.

Avotu_4_88130020014002_logs1
Vēsturisks logs ar sākotnējām
metālkaluma restēm aillas iekšpusē.

Avotu_6_88130020013001_fasade1
Skats uz ēku no dienvidaustrumiem.

Avotu_6_88130020013001_fasade2
Skats uz ēku no dienvidrietumiem (upes).

Avotu_6_88130020013002
_fasade1
Skats uz ēku no
ziemeļaustrumiem.

Avotu_6_88130020013002
_fasade2
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Avotu_7_88130020134001
_fasade1
Skats uz ēku no ziemeļiem.

Avotu_7_88130020134001
_fasade2
Skats uz ēku no
dienvidaustrumiem.
Ēkas kreisā puse jauna.

Beerzu_2_88130020003001
_fasade1
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Kalna_2_88130040013003_
fasade1
Skats uz ēku no
ziemeļrietumiem.

Riigas_13_88130040012003
_fasade1
Skats uz ēku no ziemeļiem.

Riigas_13_88130040012003_fasade2
Skats uz ēku no ziemeļrietumiem.

Riigas_13_88130040012009
_009_fasade1
Skats uz ēku no
dienvidaustrumiem.

Riigas_13_88130040012008
_009_fasade2
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Riigas_13_88130040012008
_009_fasade3
Skats uz ēku no ziemeļiem.

Pilskalna_1_88130010088006_
fasade1
Skats uz ēku no
ziemeļaustrumiem.

Pilskalna_2_88130040076001_
fasade1
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Pilskalna_2_88130040076001_
fasade2
Skats uz ēku no
dienvidaustrumiem.

Pilskalna_3_88130010063001_
fasade1
Skats uz ēku no dienvidiem.

Pilskalna_8_88130040007001_
fasade1
Skats uz ēku no
ziemeļrietumiem.

Pilskalna_8_88130040007002_
fasade1
Skats uz ēku no austrumiem.

Pilskalna_7_88130010061003_
fasade1
Skats uz ēku no
dienvidaustrumiem.

Pilskalna_7_88130010061003_
fasade2
Skats uz ēku no
ziemeļrietumiem.

Pilskalna_7_88130010061003_durvis1
Sākotnējās durvis.

Pilskalna_12_881300400590021
_fasade1
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Pilskalna_12_881300400590021
_fasade2
Skats uz ēku no
ziemeļrietumiem.

Riigas_9_88130010003003_
fasade1
Skats uz ēku no
ziemeļrietumiem.

Riigas_9_88130010003005_
fasade1
Skats uz ēku no rietumiem.

Riigas_9_88130010003005_
fasade2
Skats uz ēku no rietumiem.

Riigas_9_88130010003005_
fasade3
Skats uz ēku no dienvidiem.

Pilskalna_14_88130040008001
_fasade1
Skats uz ēku no
ziemeļrietumiem.

Pilskalna_14_88130040008001_durvis1
vēsturiskas durvis.

Riigas_4_6A_88130020010001
_fasade1
Skats uz ēku no rietumiem.

Riigas_4_6A_88130020010001
_fasade2
Skats uz ēku no ziemeļiem.

Riigas_4_6A_88130020010002
_fasade2
Skats uz ēku no ziemeļaustrumiem.

Riigas_4_6A_88130020010002_durvis1
vēsturiskas durvis ar aprīkojumu.

Riigas_11_88130040005001_
fasade1
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Riigas_19_88130040003001_
fasade1
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Riigas_19_88130040003004_
fasade1
Skats uz ēku no rietumiem.

Riigas_24A_88130040068002_ fasade1
Skats uz ēku no ziemeļaustrumiem.
Centrā - 20.gs. vidus ēka

Riigas_22_88130040068001_ fasade1
Skats uz ēku no austrumiem.
20.gs. vidū pārbūvēta 19.gs. beigu - 20.gs. sāk. ražošanas ēka

Riigas_22_88130040068001_ fasade2
Skats uz ēku no ziemeļrietumiem.
Vienstāva apjoms - 20.gs. vidus.

Riigas_22_88130040068001_
fasade3
Skats uz ēku no
ziemeļaustrumiem.
20.gs. vidus.

Riigas_22_88130040068001_
fasade4
Skats uz ēku no rietumiem.
20.gs. vidus. Piebūve
hronoloģiski jaunāka.

Riigas_22_88130040068001_
fasade5
Skats uz piebūvi no
dienvidrietumiem.

Riigas_23_88130040015002_fasade1
Skats uz ēku no dienvidiem.

Riigas_23_88130040015003_fasade1
Skats uz ēku no dienvidiem.

Riigas_23_88130040015003_fasade2
Skats uz ēku no ziemeļiem.

Riigas_26_88130040039001_
fasade1
Skats uz ēku no ziemeļiem.

Riigas_26_88130040039002_
fasade1
Skats uz ēku no austrumiem.

Riigas_31_88130040017001_
fasade1
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Riigas_32_88130040067001_ fasade1
Skats uz ēku no ziemeļaustrumiem.

Riigas_32_88130040067001_ fasade2
Skats uz ēku no dienvidrietumiem.

Riigas_32_88130040067001_ fasade3
Skats uz ēku no ziemeļrietumiem.

Riigas_32_88130040067001_fragments1
Fasādes fragments ar sākotnējo apdari – krāsojumu uz ķieģeļiem. Krāsojums saglabājies zem šuvojuma.

Riigas_32A_88130040037001
_fasade1
Skats uz ēku no
ziemeļrietumiem.

Riigas_32A_88130040037001
_fasade2
Skats uz ēku no
ziemeļaustrumiem.

Riigas_35_88130040064001_
fasade1
Skats uz ēku no dienvidiem.

Strautu_4A_88130020159002_fasade1
Skats uz ēku no ziemeļaustrumiem.
21.gs. apjoms vēsturiskas ēkas vietā

Strautu_4A_88130020159002_fasade2
Skats uz ēku no dienvidaustrumiem.

Strautu_6_88130020127001_fasade1
Skats uz ēku no ziemeļiem.
19.gs. 2.puses ēka pārbūvēta 1960.gados.

Strautu_6A_88130020011001_ fasade1
Skats uz ēku no dienvidiem.
19.gs. 2.puses ēka pārbūvēta
1950.- 1960.gados.

Talsu_15_8813001005500_ fasade1
Skats uz ēku no austrumiem.
Būtiski pārbūvēta 19.gs.
2.puses (vidus ?) ēka

Ventspils_6_88130010049002_ fasade1
Skats uz ēku no rietumiem.

Ventspils_6_88130010049002
_fasade2
Skats uz ēku no austrumiem.

Ventspils_6_88130010049002
_durvis1
19.gs. 2.puses durvis ar
dažāda perioda kāšu virām.

Ventspils_7_88130020016001
_fasade1
Skats uz ēku no austrumiem.

Riigas_3_5_88130010004007
_fasade1
Skats uz ēku no dienvidem.

Talsu_1_7_88130010053003
_fasade1
Skats uz ēku no
austrumiem.

Talsu_1_7_88130010053003
_fasade2
Skats uz ēku no
ziemeļrietumiem.

Ventspils_9_88130020125001
_fasade1
Skats uz ēku no
dienvidaustrumiem.

Ventspils_9_88130020125001
_fasade2
Skats uz ēku no rietumiem.

Ventspils_17A_88130020023005
_fasade1
Skats uz ēku no austrumiem.

Ventspils_18_88130010094001
_fasade1
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Ventspils_18_88130010094002
_fasade1
Skats uz ēku no rietumiem.

Ventspils_19_88130020023014
_fasade1
Skats uz ēku no rietumiem.

Ventspils_19_88130020023015
_fasade1
Skats uz ēku no austrumiem.

Ventspils_15_17_88130020129001_fasade1
Skats uz ēku no dienvidaustrumiem.

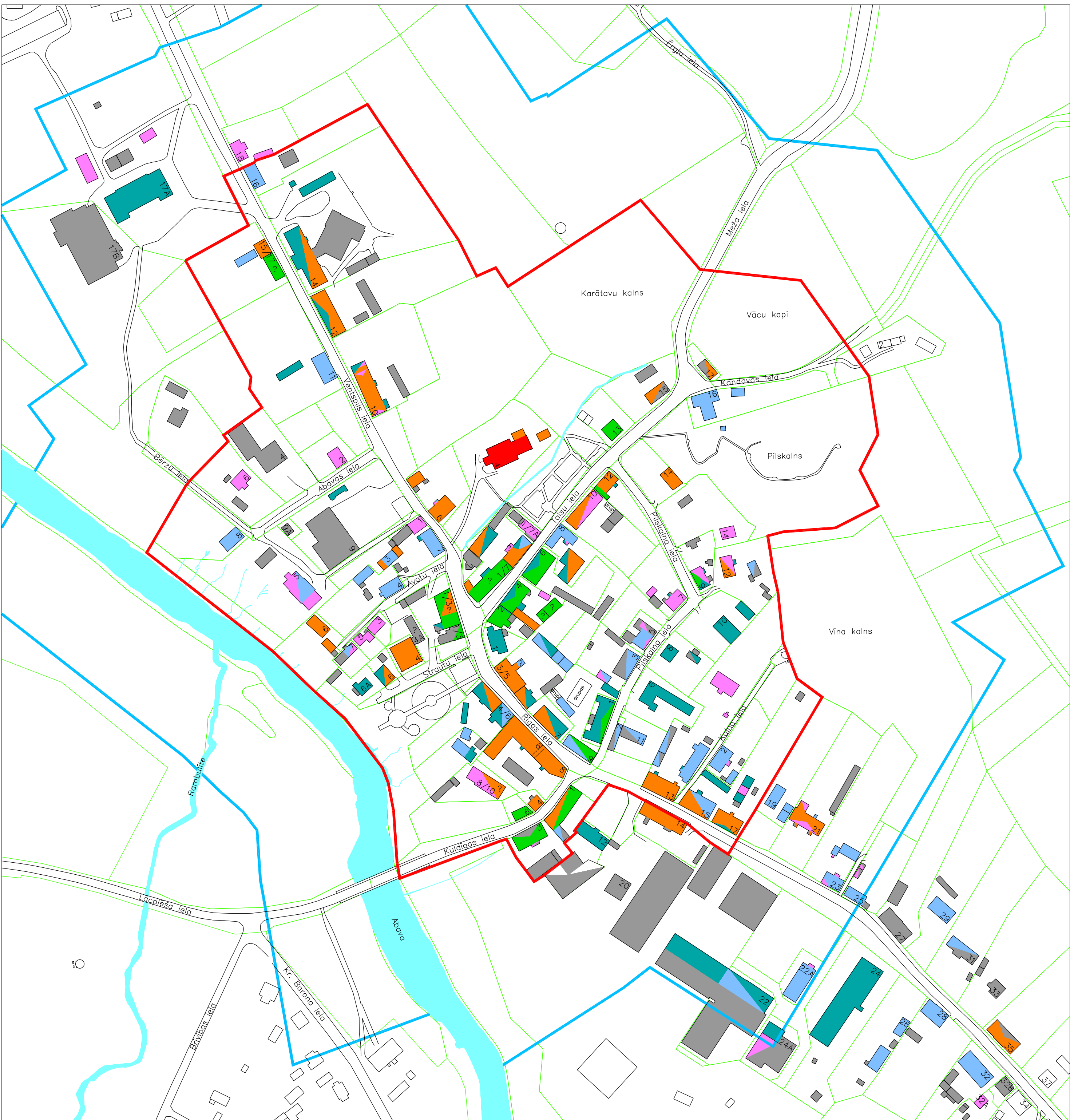
Ventspils_15_17_88130020129
001_fasade2
Skats uz ēku no
dienvidrietumiem.

Ventspils_15_17_88130020129
004_fasade1
Skats uz ēku no
dienvidaustrumiem.

Ventspils_15_17_88130020129
004_fasade2
Skats uz ēku no
ziemeļrietumiem.

DATĒJUMI

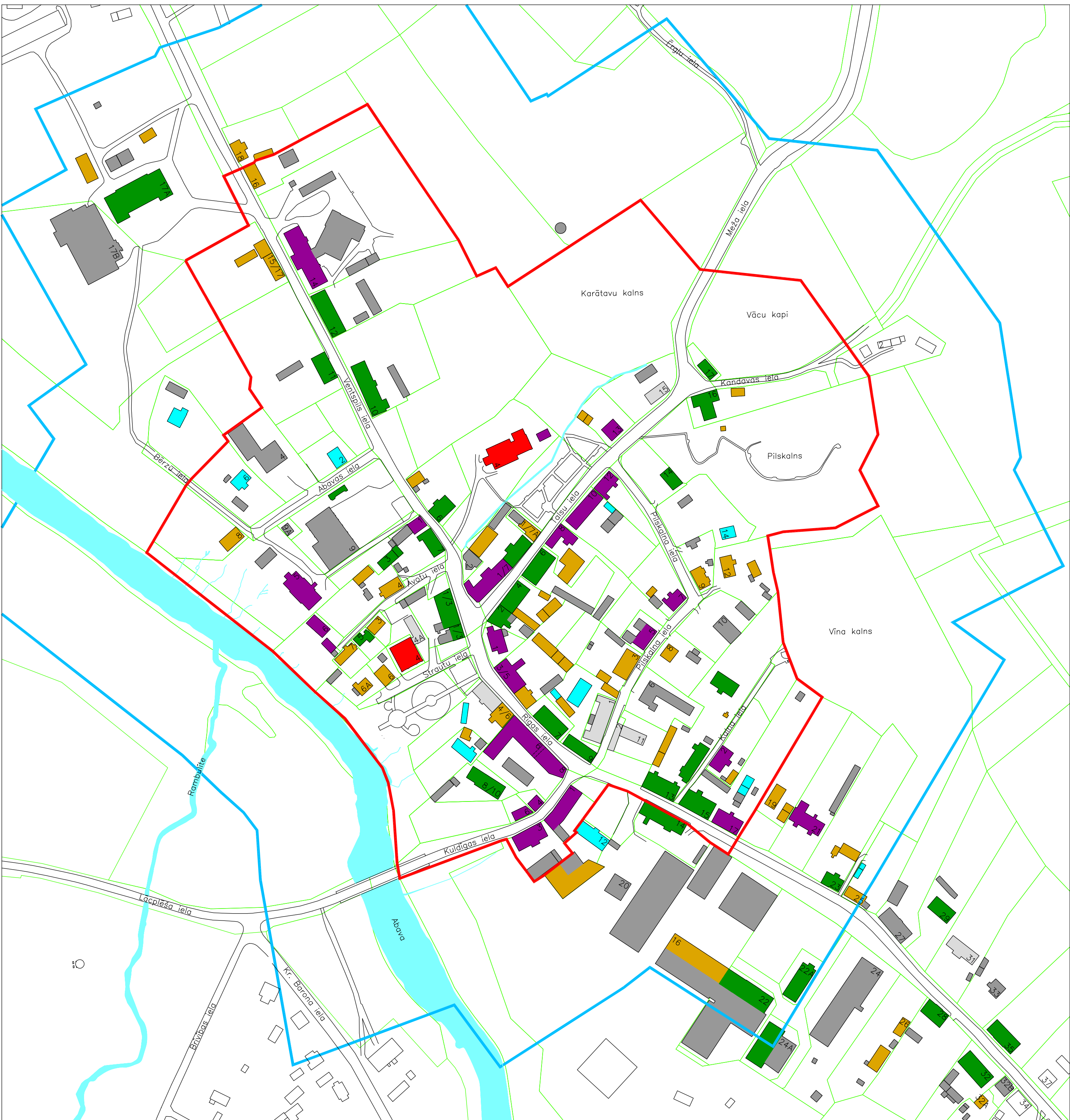
- [Red] līdz 19.gadsimtam
- [Green] 19.gs.1.puse
- [Orange] 19.gs. 2.puse, līdz ~1890.gadam
- [Blue] ~1890.gadi - 1. PK
- [Pink] 1. PK - 2. PK
- [Teal] 2. PK - ~1970.g.
- [Grey] pēc ~1970.gada
- [White] nedatētas ēkas

APZĪMĒJUMI

- [Red line] Sabiles pilsētas vēsturiskā centra robeža
- [Blue line] Sabiles pilsētas vēsturiskā centra aizsardzības zonas robeža

PIEZĪMES

- 1.Apsekošana veikta 2025.gada rudenī.
- 2.Ēku datējuma noteikšanai izmantota: apsekošana dabā; vēsturiskā kartogrāfiskā materiāla analīze; literatūrā atrodamā informācija; vēsturiskie fotoattēli.
- 3.Bez ēkas celtniecības laika parādītas un datētas arī būtiskākās pārbūves, kuru rezultātā izmainīts ēkas apjoms, jumta konstrukcija vai fasāžu arhitektūra un apdare.

APZĪMĒJUMI

Sabiles pilsētas
vēsturiskā centra robeža

Sabiles pilsētas
vēsturiskā centra
aizsardzības zonas robeža

KULTŪRVĒSTURISKĀ
VĒRTĪBA

1

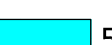
2

3

4

5

6

7

kultūrvēsturiski unikālas ēkas

kultūrvēsturiski ļoti vērtīgas ēkas

kultūrvēsturiski vērtīgas ēkas

ēkas ar nelielu kultūrvēsturisko vērtību

ēkas bez kultūrvēsturiskās vērtības

būtiski pārbūvētas vēsturiskās ēkas bez vērtējuma

jaunas vai arhitektoniski mazvērtīgas ēkas

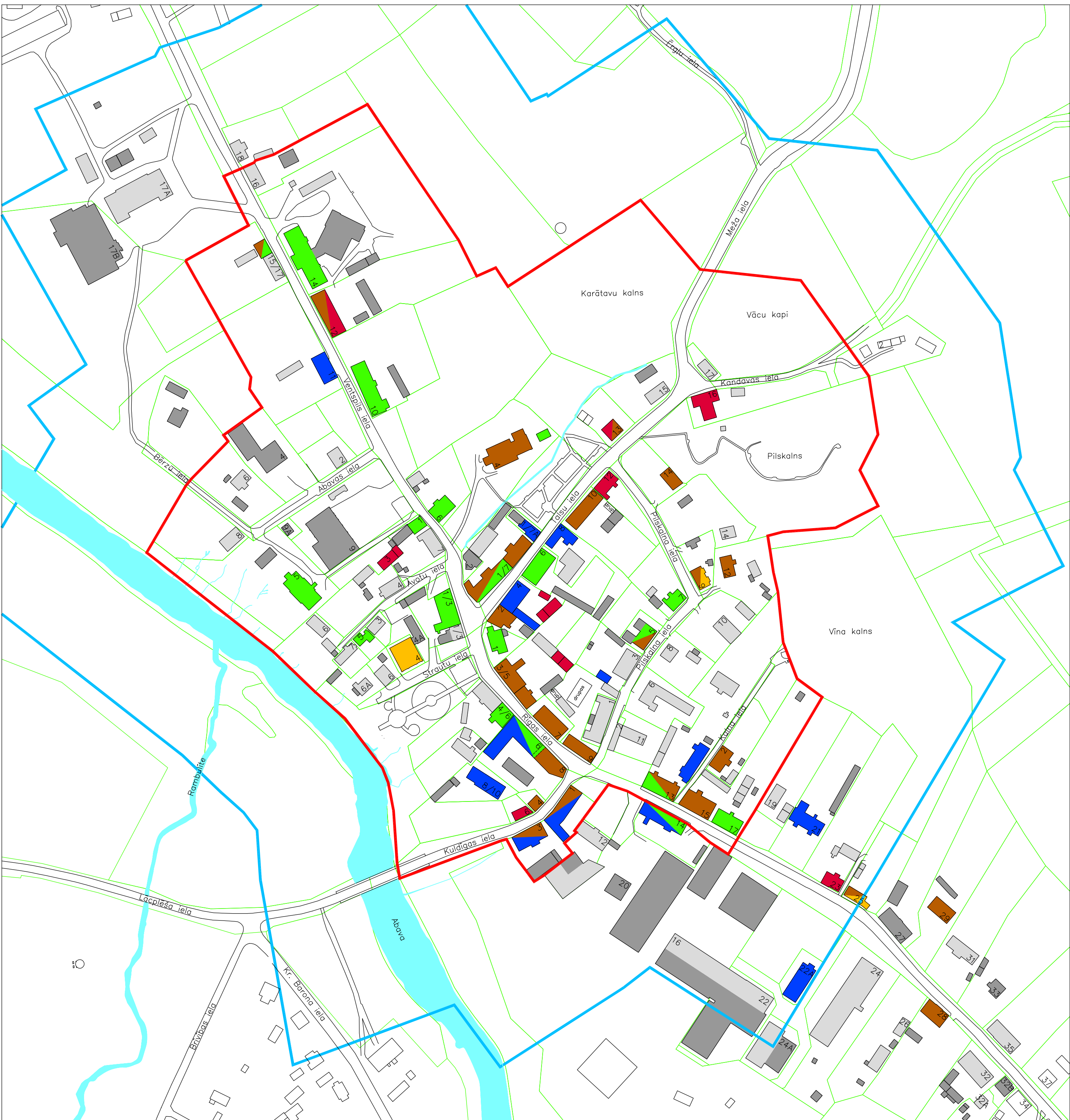
PIEZĪMES

1. Apsekošana veikta 2025.g. rudenī.

2. Kultūrvēsturiskais novērtējums dots visām Sabiles vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā esošajām ēkām, izņemot ēkām Kandavas ielā 2, kas nebija pieejamas apsekošanai. Papildus novērtētas Rīgas ielas abu pušu ēkas līdz namam Rīgas ielā 32A.

3. Kultūrvēsturiskais novērtējums noteikts izvērtējot ēku arhitektonisko veidolu, būvgaldniecības un detaļu saglabātību, kā arī ēkas nozīmi pilsētvides ainavā.

4. Ēka Rīgas ielā 8, kam ir viens kadastra numurs, bet reāli tās ir divas ēkas, vērtētas katra atsevišķi.

TEHNISKAIS
NOVĒRTĒJUMS

- 1 nesen veikti remota darbi
- 2 nepieciešami minimāli līdzekļi, piemēram fasādes remontam un pārkrašošana
- 3 fasāžu remonts, galdniecības izstrādājumu remonts, iespējami jumta remonta un krāsošanas darbi
- 4 nepieciešami ieguldījumi fasāžu remontam un nedaudz konstrukcijām; logu, durvju nomaiņa vai daļēja nomaiņa; jumta remonts; krāsošanas darbi
- 5 nepieciešami ļoti lieli ieguldījumi visas ēkas rekonstrukcijai
- vēsturiskas ēkas (pirms ~1970.g.), kas nav anketētas
- jaunas (pēc ~1970.g.) vai arhitektoniski mazvērtīgas ēkas

PIEZĪMES

1. Apsekošana veikta 2025.gada rudenī.
2. Tehniskais vērtējums dots tikai anketētajām ēkām.
3. Tehniskā vērtējuma pamatā ēkas vizuāla apsekošana no ārpuses. Iespējams, vērtējums neatbilst reālajam stāvoklim, kuru nevar noteikt, ja ēka ir apšūta vai redzamajās konstrukcijās nav novērojami būtiski bojājumi.
4. Kartogrammā atspoguļotie rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvērtīgas ēkas konstruktīvās apsekošanas, novērtējums var tikt precizēts.
5. Ēkas (piem., Rīgas ielā 8), kam ir viens kadastra numurs, bet reāli tās ir divas ēkas, vērtētas katra atsevišķi.

APZĪMĒJUMI

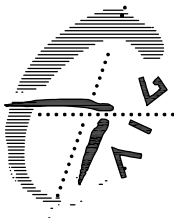
- Sabiles pilsētas vēsturiskā centra robeža
- Sabiles pilsētas vēsturiskā centra aizsargjoslas robeža

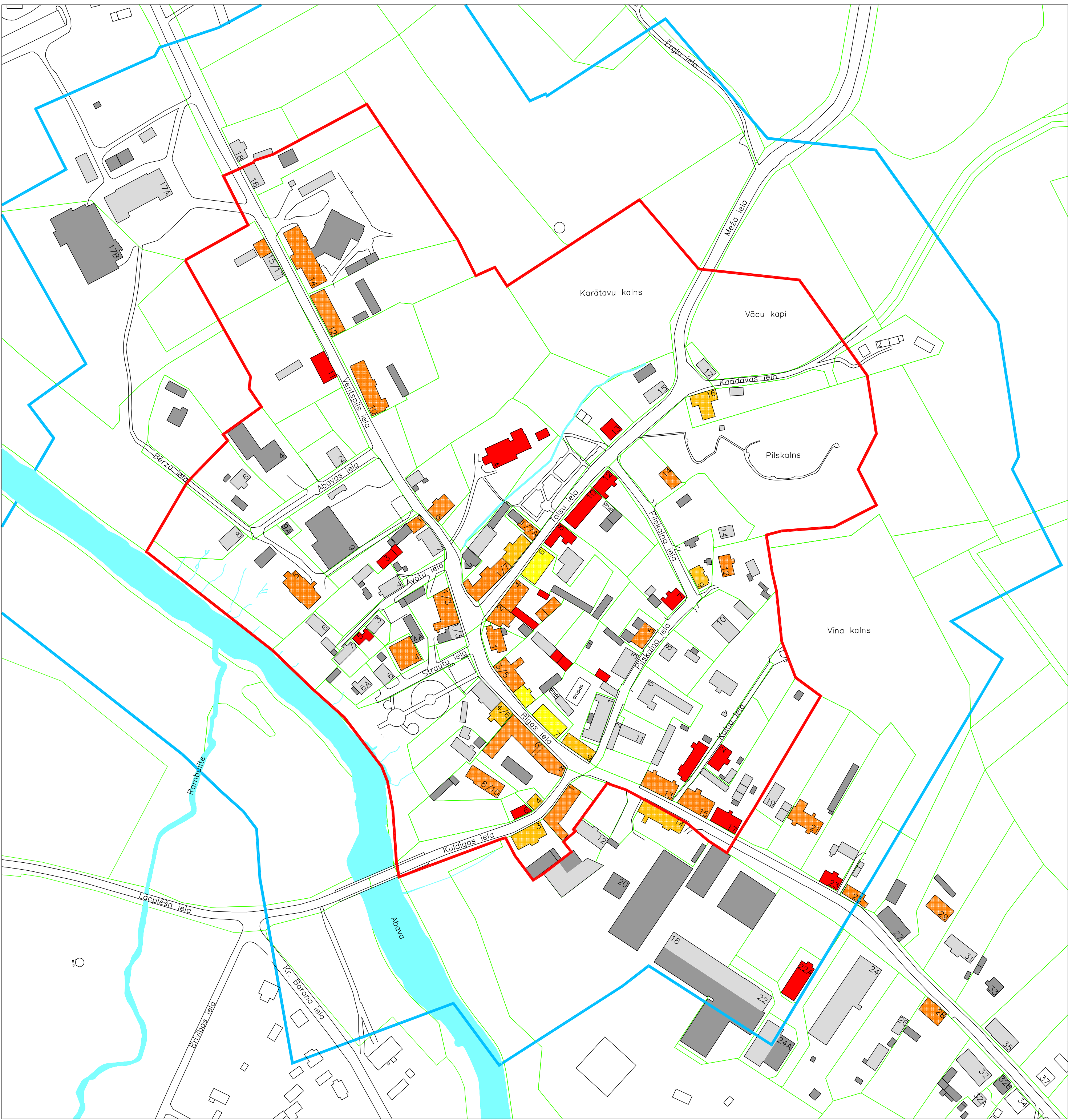
OBJEKTS SABILES PILSĒTAS VĒSTURISKAIS CENTRS
PASŪTĪTĀJS TALSU NOVADA PAŠVALDĪBA

IZP.AUTORS	D.LĒVALDE	12.2025.
IZP.AUTORS	Z.BIKŠE	12.2025.
IZSTRĀDĀJA	Z.BIKŠE	12.2025.

ĒKU TEHNISKAIS
NOVĒRTĒJUMS

STADIJA	AMI
LAPA	3
MĒROGS	1:2000

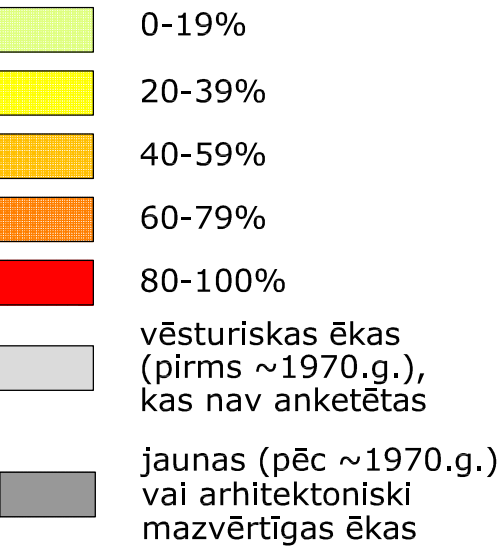

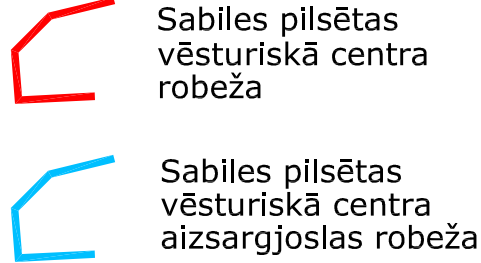
PIEZĪMES

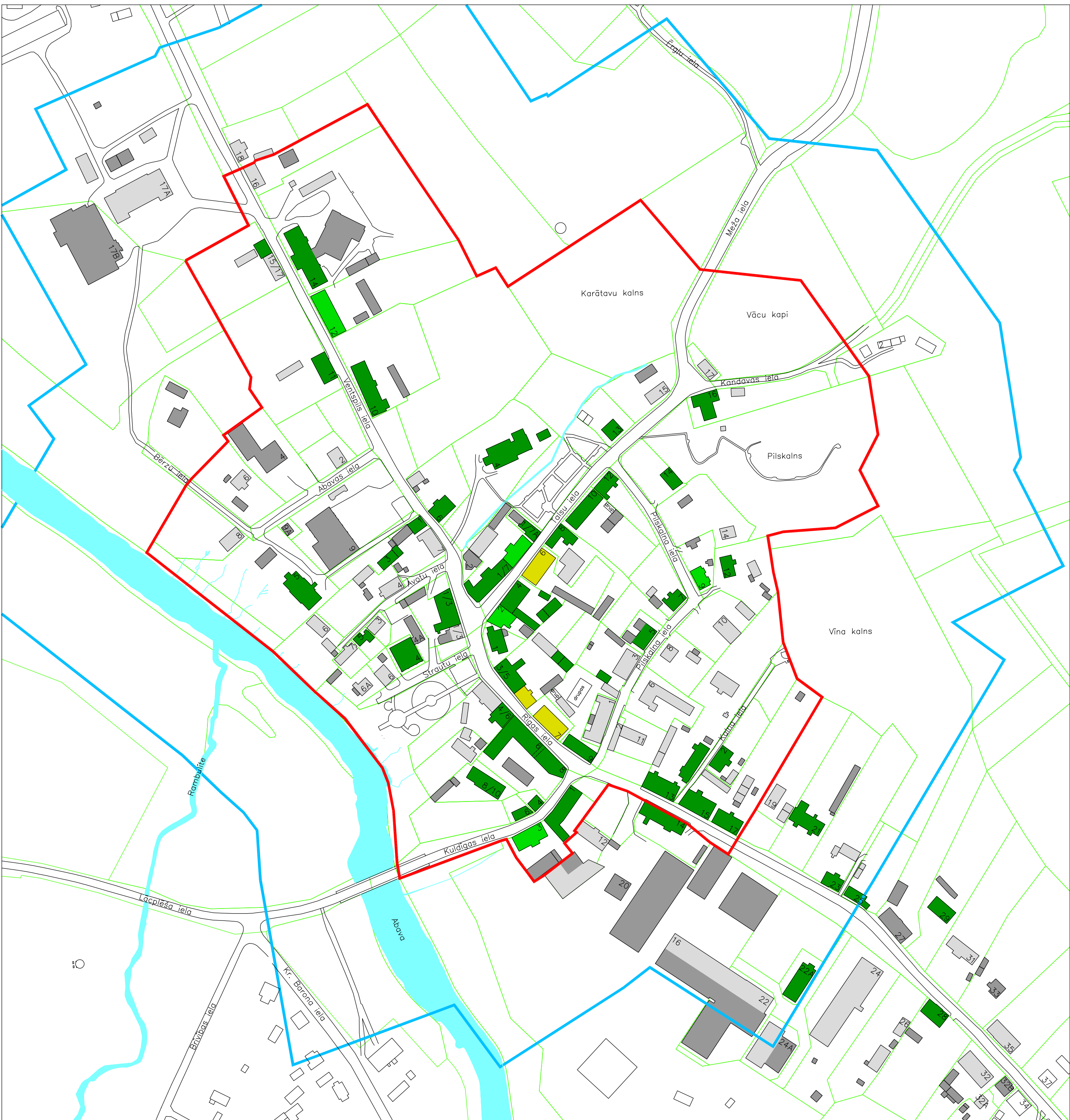
1. Apsekošana veikta 2025.g. rudenī.
2. Autentiskums vērtēts tikai pēc vizuālas apsekošanas un vēsturisko materiālu izpētes.
3. Kartogrammā atspoguļotie rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvērtīgas ēku arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vai inventarizācijas veikšanas, autentiskuma pakāpe var tikt precizēta.
4. Inventarizācijā nav vērtētas vēsturiskās ēkas, kas ir radikāli pārveidotas vai kurām ir neliela kultūrvēsturiskā vērtība vai tās ir bez kultūrvēsturiskās vērtības, kā arī saimnieciska rakstura būves, kas saglabājušās tikai daļēji. Nav vērtētas ēkas, kas nav pieejamas apsekošanai (slēgtā privātpašuma teritorijā).
5. Ēkas (piem., Rīgas iela 8), kam ir viens kadastra numurs, bet reāli tās ir divas ēkas, vērtētas katra atsevišķi.

ĒKAS KOPĒJĀ
AUTENTISKUMA PAKĀPE

APZĪMĒJUMI

PIEZĪMES

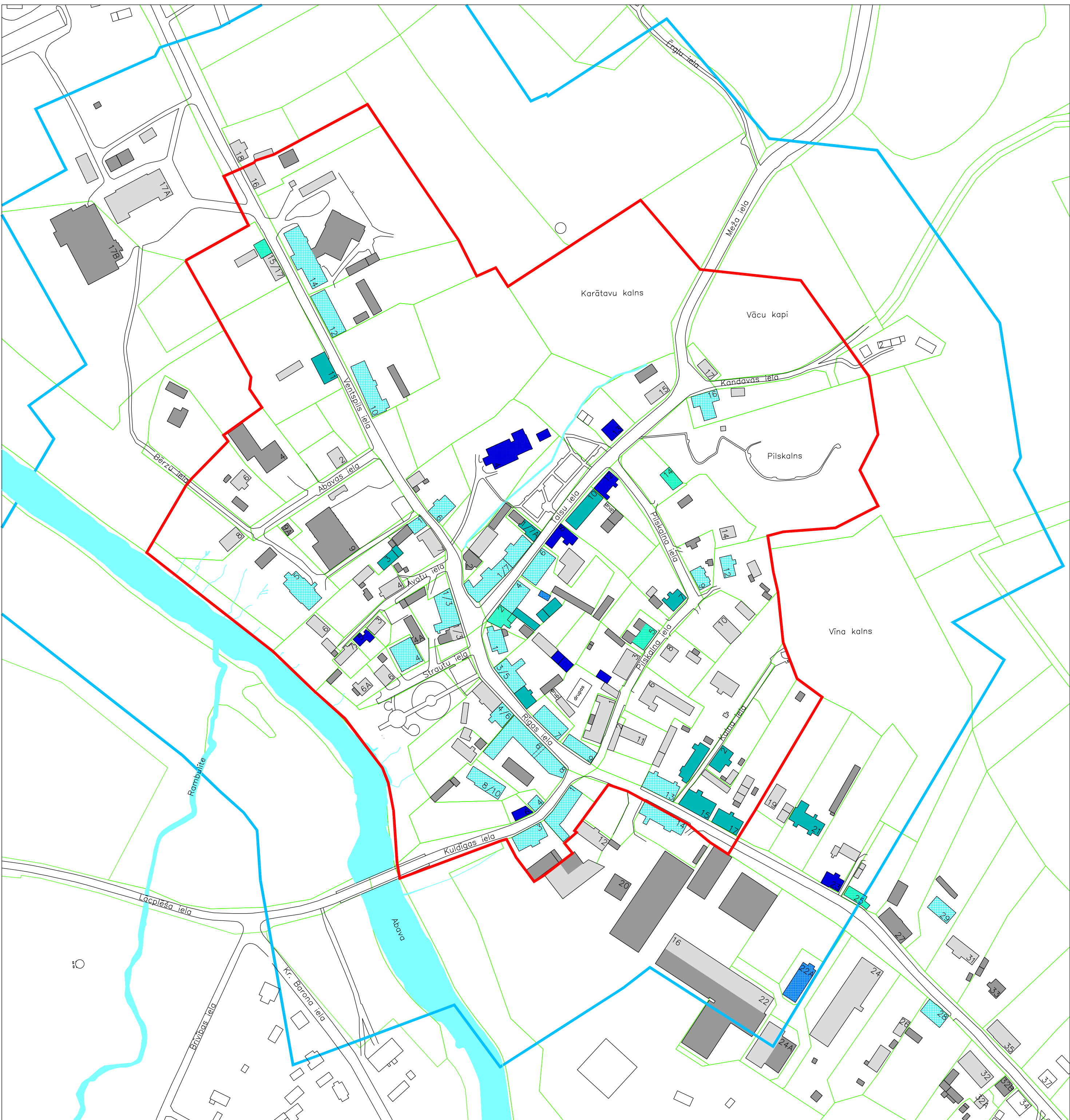
- 1. Apsekošana veikta 2025.g. rudenī.
- 2. Apjoma un jumta formas autentiskums vērtēts tikai pēc vizuālas apsekošanas un vēsturisko materiālu izpētes.
- 3. Kartogrammā atspoguļotie rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvērtīgas ēku arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vai inventarizācijas veikšanas, autentiskuma pakāpe var tikt precizēta.
- 4. Inventarizācijā nav vērtētas vēsturiskās ēkas, kas ir radikāli pārveidotas vai kurām ir neliela kultūrvēsturiskā vērtība vai tās ir bez kultūrvēsturiskās vērtības, kā arī saimnieciska rakstura būves, kas saglabājušās tikai daļēji. Nav vērtētas ēkas, kas nav pieejamas apsekošanai (slēgtā privātpašuma teritorijā).
- 5. Ēkas (piem., Rīgas iela 8), kam ir viens kadastra numurs, bet reāli tās ir divas ēkas, vērtētas katra atsevišķi.

APJOMA UN JUMTA FORMAS
AUTENTISKUMA PAKĀPE

- 0-19%
- 20-39%
- 40-59%
- 60-79%
- 80-100%
- vēsturiskas ēkas (pirms ~1970.g.), kas nav anketētas
- jaunas (pēc ~1970.g.) vai arhitektoniski mazvērtīgas ēkas

APZĪMĒJUMI

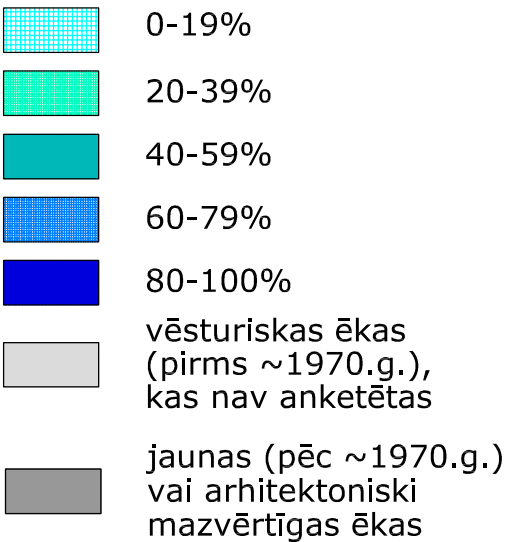
- Sabiles pilsētas vēsturiskā centra robeža
- Sabiles pilsētas vēsturiskā centra aizsargjoslas robeža

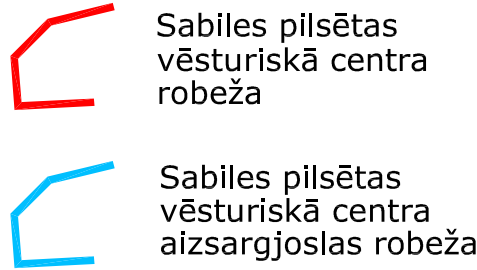
PIEZĪMES

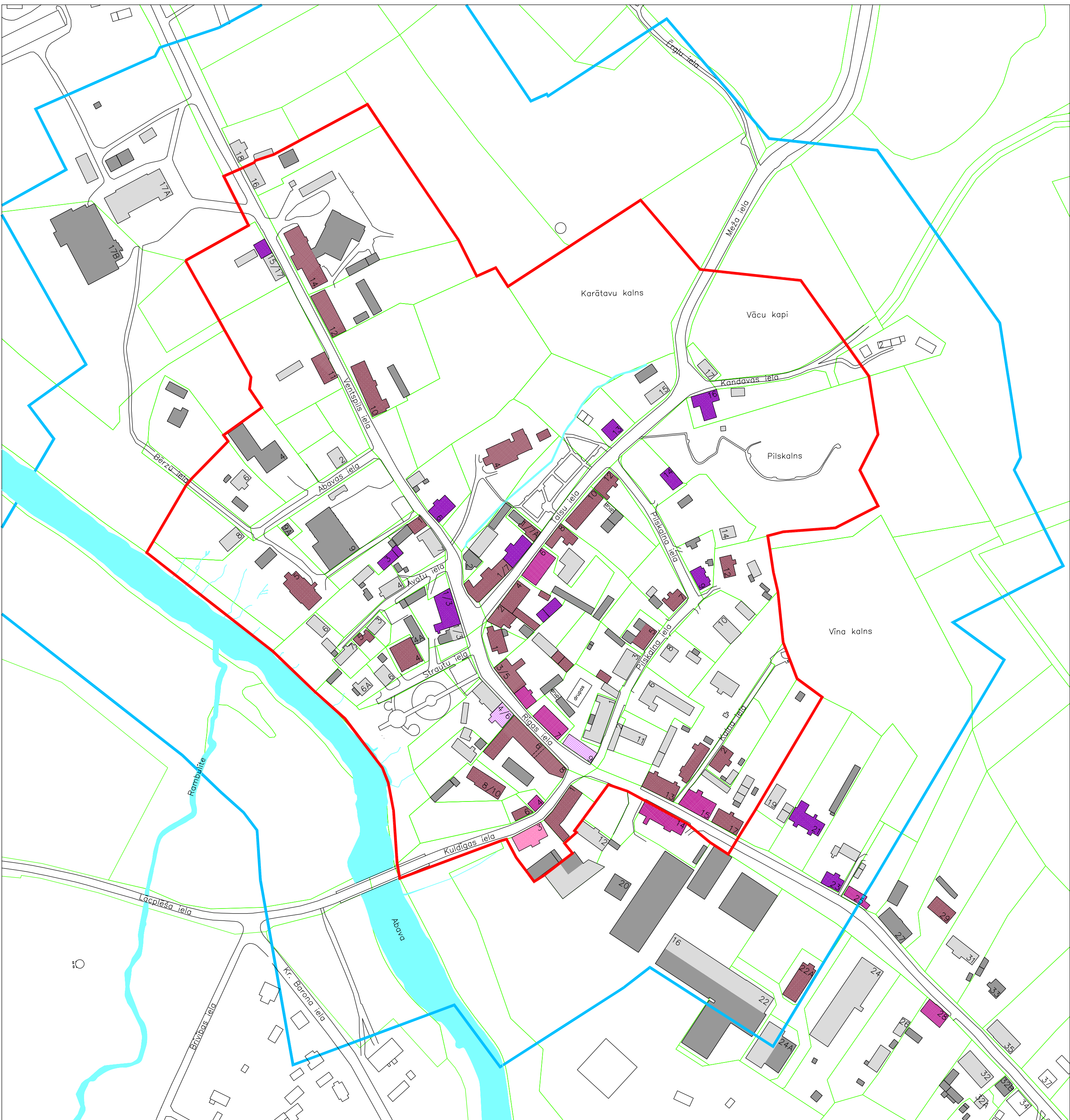
1. Apsekošana veikta 2025.g. rudenī.
2. Būvgaldniecības izstrādājumu autentiskums vērtēts tikai pēc vizuālas apsekošanas un vēsturisko materiālu izpētes.
3. Kartogrammā atspoguļotie rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvērtīgas ēku arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vai inventarizācijas veikšanas, autentiskuma pakāpe var tikt precizēta.
4. Inventarizācijā nav vērtētas vēsturiskās ēkas, kas ir radikāli pārveidotas vai kurām ir neliela kultūrvēsturiskā vērtība vai tās ir bez kultūrvēsturiskās vērtības, kā arī saimnieciska rakstura būves, kas saglabājušās tikai daļēji. Nav vērtētas ēkas, kas nav pieejamas apsekošanai (slēgtā privātpašuma teritorijā).
5. Ēkas (piem., Rīgas iela 8), kam ir viens kadastra numurs, bet reāli tās ir divas ēkas, vērtētas katra atsevišķi.

BŪVGALDNICĪBAS IZSTRĀDĀJUMU
AUTENTISKUMA PAKĀPE

APZĪMĒJUMI

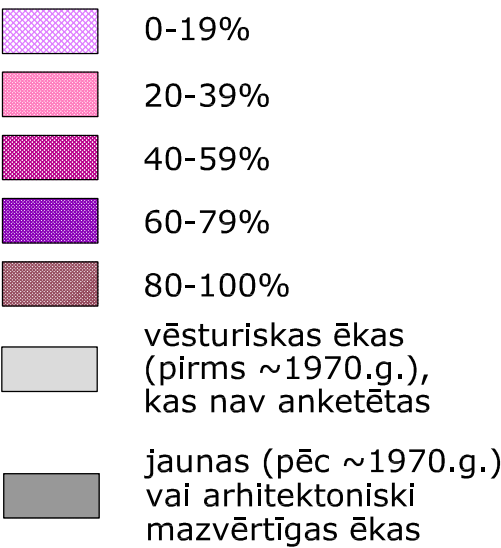

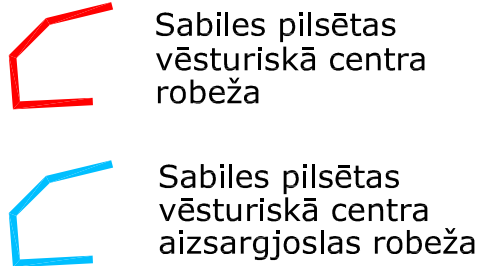
PIEZĪMES

1. Apsekošana veikta 2025.g. rudenī.
2. Fasāžu apdares un detaļu autentiskums vērtēts tikai pēc vizuālas apsekošanas un vēsturisko materiālu izpētes.
3. Kartogrammā atspoguļotie rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvērtīgas ēku arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vai inventarizācijas veikšanas, autentiskuma pakāpe var tikt precizēta.
4. Inventarizācijā nav vērtētas vēsturiskās ēkas, kas ir radikāli pārveidotas vai kurām ir neliela kultūrvēsturiskā vērtība vai tās ir bez kultūrvēsturiskās vērtības, kā arī saimnieciska rakstura būves, kas saglabājušās tikai daļēji. Nav vērtētas ēkas, kas nav pieejamas apsekošanai (slēgtā privātīpašuma teritorijā).
5. Ēkas (piem., Rīgas iela 8), kam ir viens kadastra numurs, bet reāli tās ir divas ēkas, vērtētas katra atsevišķi.

APDARES UN DETALU
AUTENTISKUMA PAKĀPE

APZĪMĒJUMI

OBJEKTS SABILES PILSĒTAS VĒSTURISKAIS CENTRS
PASŪTĪTĀJS TALSU NOVADA PAŠVALDĪBA

IZP.AUTORS	D.LĒVALDE	12.2025.
IZP.AUTORS	Z.BIKŠE	12.2025.
IZSTRĀDĀJA	Z.BIKŠE	12.2025.

FASĀŽU
APDARES UN DETALU
AUTENTISKUMA PAKĀPE

STADIJA	AMI
LAPA	7
MĒROGS	1:2000

